

PŘÍRODNÍ VĚDY S DIDAKTIKOU 1

Morfologie rostlin a houby

Na prvním stupni (rostliny)

- výtrusné
- Mechy, Plavuně, Přesličky, Kapradiny
- semenné
- nahosemenné
- krytosemenné:
- dvouděložné
- jednoděložné

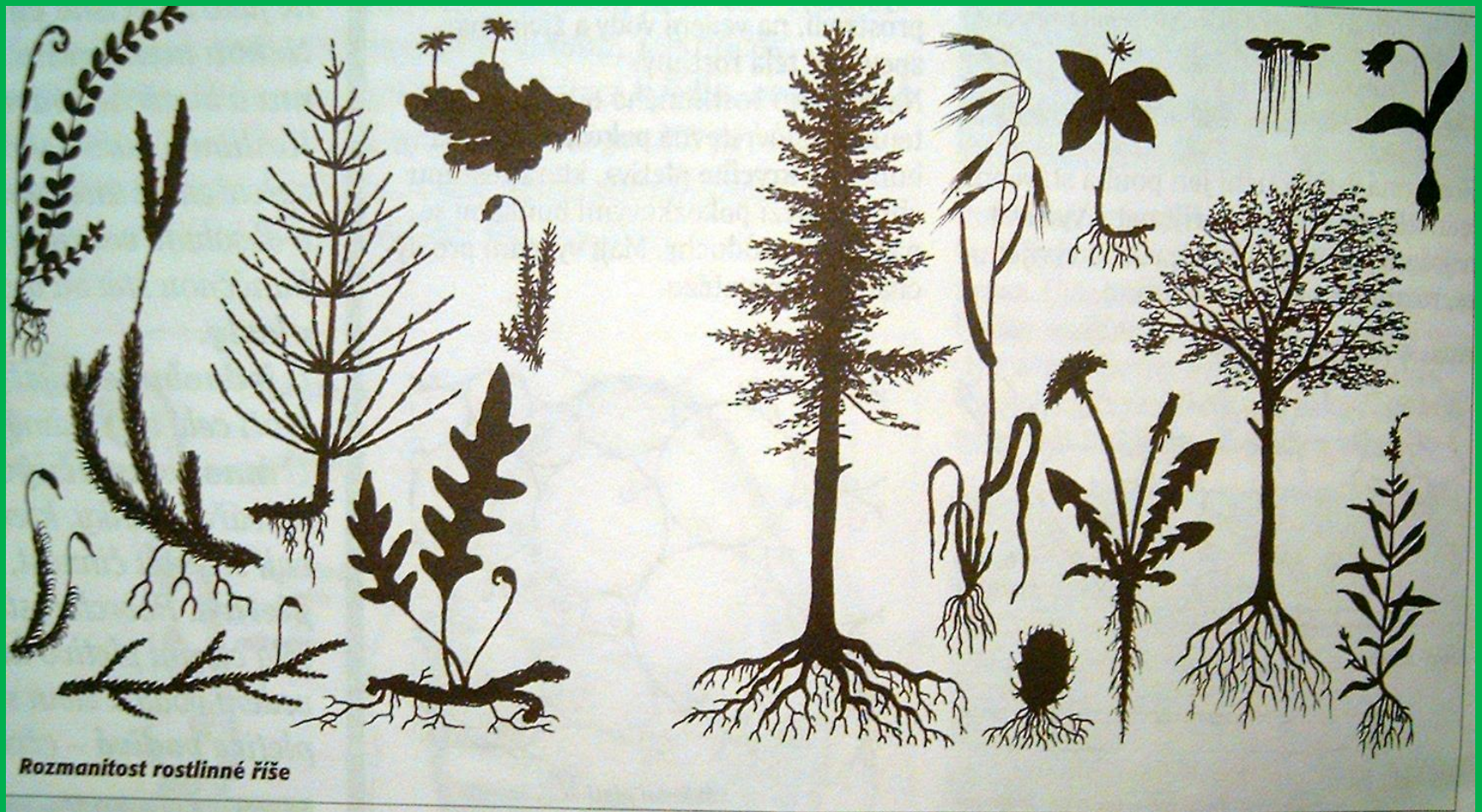
K čemu jsou dobré rostliny???

- Kyslík
- Energie v potravě (potrava)
- Palivo
- Ošacení
- Stavební materiál
- Léčiva

STAVBA ROSTLINNÉHO TĚLA

- Buňky – pletiva – orgány – organismus rostlin
- Pletiva = skupiny buněk se stejným tvarem a stejnou funkcí
- Druhy pletiv
  - *základní*
  - *krycí*
  - *vodivá (cévní svazky)*

ROZMANITOST ROSTLIN

ABYCHOM SE V TOM VYZNALI...

- **NIŽŠÍ ROSTLINY (řasy)**

nerozlišené tělo, vodu a živiny přijímají celým tělem, převážně ve vodě

- **VYŠŠÍ ROSTLINY (na souši)**

nepřijímají vodu celým povrchem těla, vyvinut kořen, stonek, listy

cévní svazky – vodiče, pokožka

různé funkce = pletiva buněk. Carl Linné

Dělení rostlin

- A) nahosemenné
- B) krytosemenné
- ad B) 1.jednoděložné (liliovité, trávy,
palmy)
- 2. dvouděložné (byliny, keře, listnaté
stromy)

KLÍČENÍ ROSLTIN

- ze semene
- semeno – plod
- vegetační klid – rychlý růst
- Podmínky klíčení: voda
  - půda
  - kyslík
  - teplota
  - energie (ze semene)

SEMENA

- osemení (obal)
- zárodek
- první listy (dělohy): výživa rostlin v počátcích

ROSTLINY JEDNODĚLOŽNÉ (kukuřucice, tulipán)
A DVOUDĚLOŽNÉ (dub, buk)

VYUŽITÍ: potrava (rostlinné tuky a oleje, bílkoviny)

KLÍČENÍ DVOUDĚLOŽNÝCH

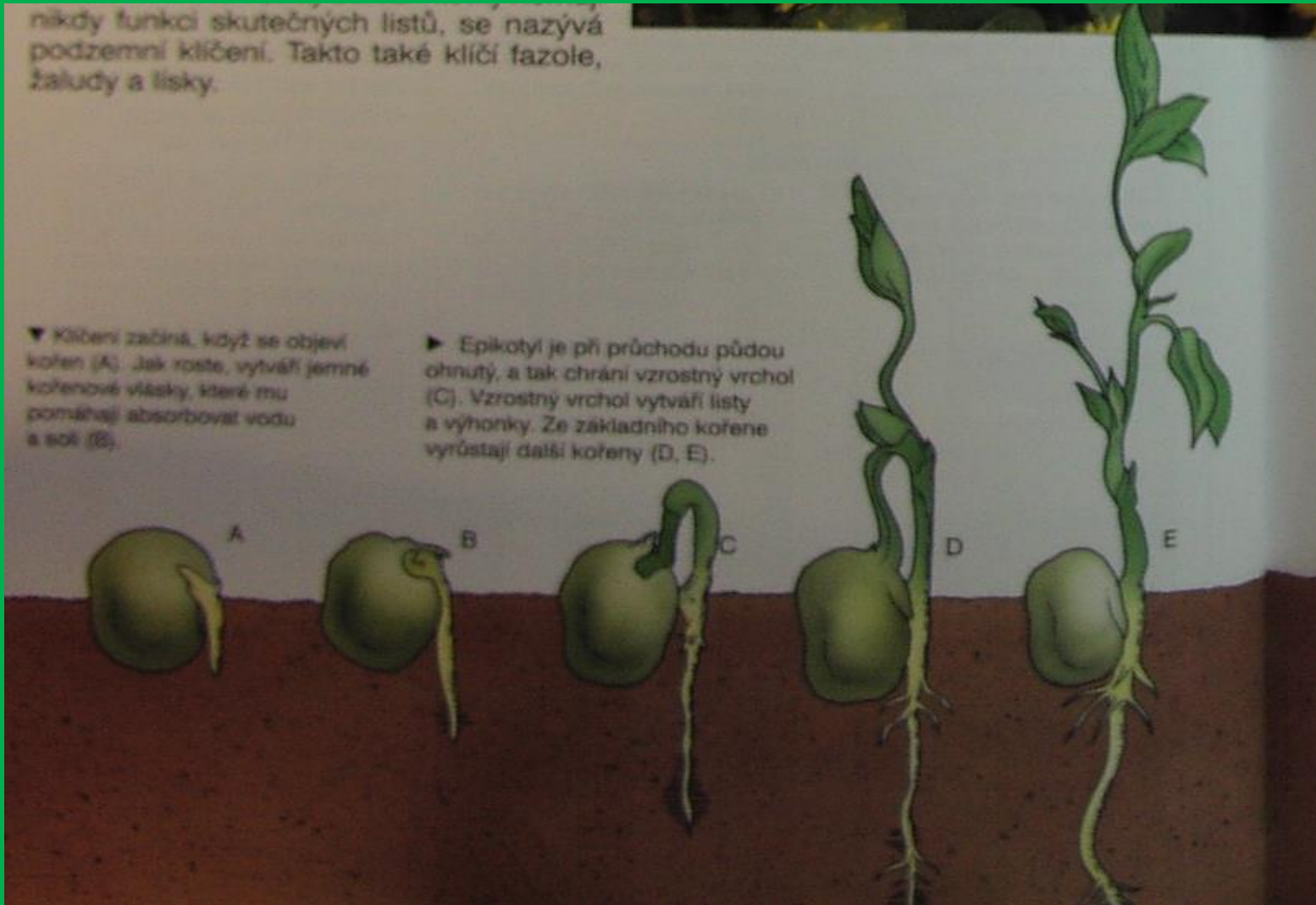
- A) PODZEMNÍ KLÍČENÍ („nepravé děložní lístky“)
- B) NADZEMNÍ KLÍČENÍ (první lístky provádějící fotosyntézu)

KLÍČENÍ DVOUDĚLOŽNÝCH (hrách setý), podzemní klíčení

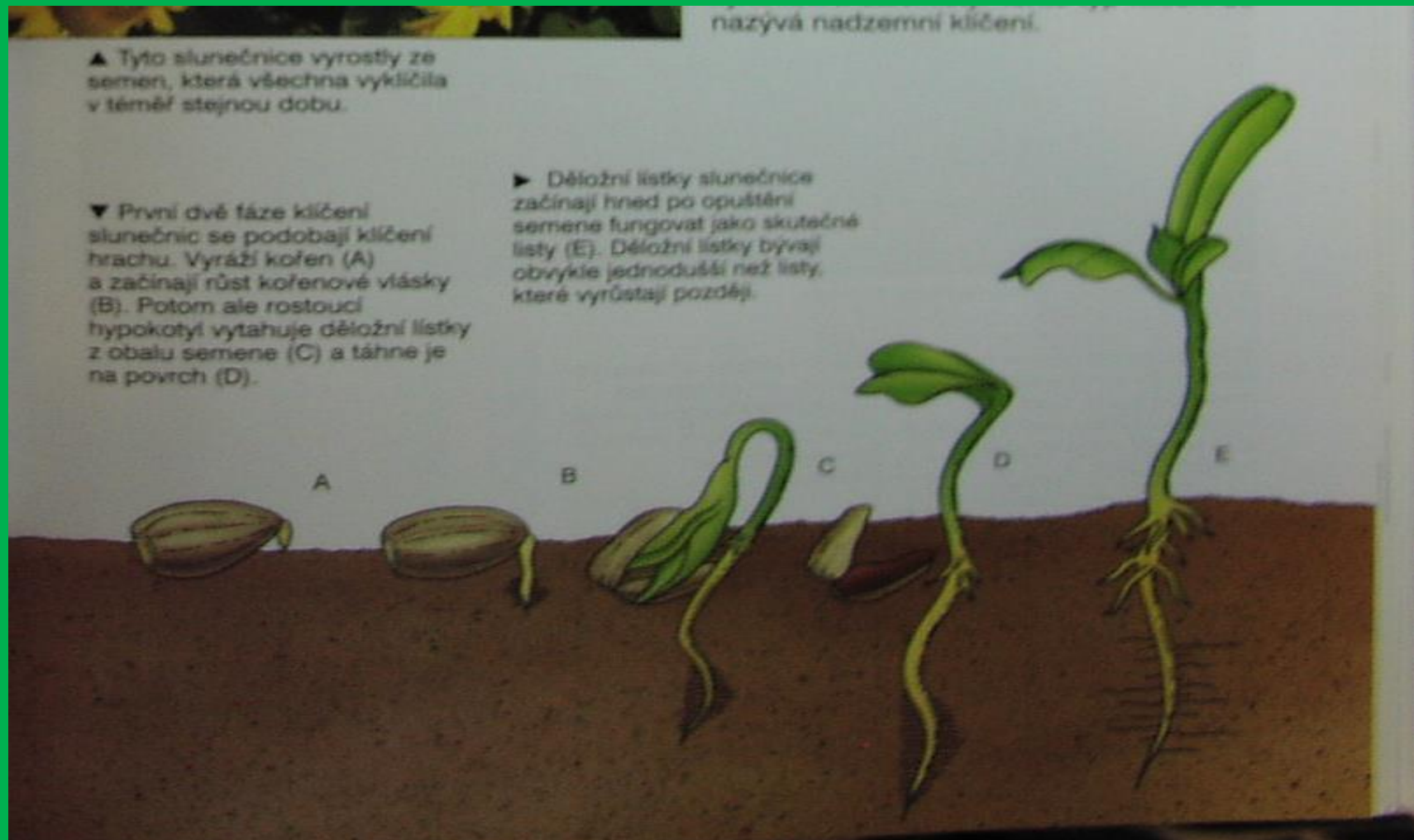
nikdy funkci skutečných listů, se nazývá podzemní klíčení. Takto také klíčí fazole, žaludy a lisky.

▼ Klíčení začíná, když se objeví kořen (A). Jak roste, vytváří jemné kořenové vlásky, které mu pomáhají absorbovat vodu a soli (B).

► Epikotyl je při průchodu půdou ohnutý, a tak chrání vzrostný vrchol (C). Vzrostný vrchol vytváří listy a výhonky. Ze základního kořene vyrůstají další kořeny (D, E).

KLÍČENÍ DVOUDĚLOŽNÝCH (slunečnice), nadzemní klíčení

KLÍČENÍ JEDNODĚLOŽNÝCH

- plod obsahuje 1 semeno
- děložní lístek během klíčení pod zemí
- prorůstá rovně nahoru (chráněn silnou čepičkou)

KLÍČENÍ JEDNODĚLOŽNÝCH (pšenice)

▲ Lidé pěstují pšenici už nejméně 5000 let.

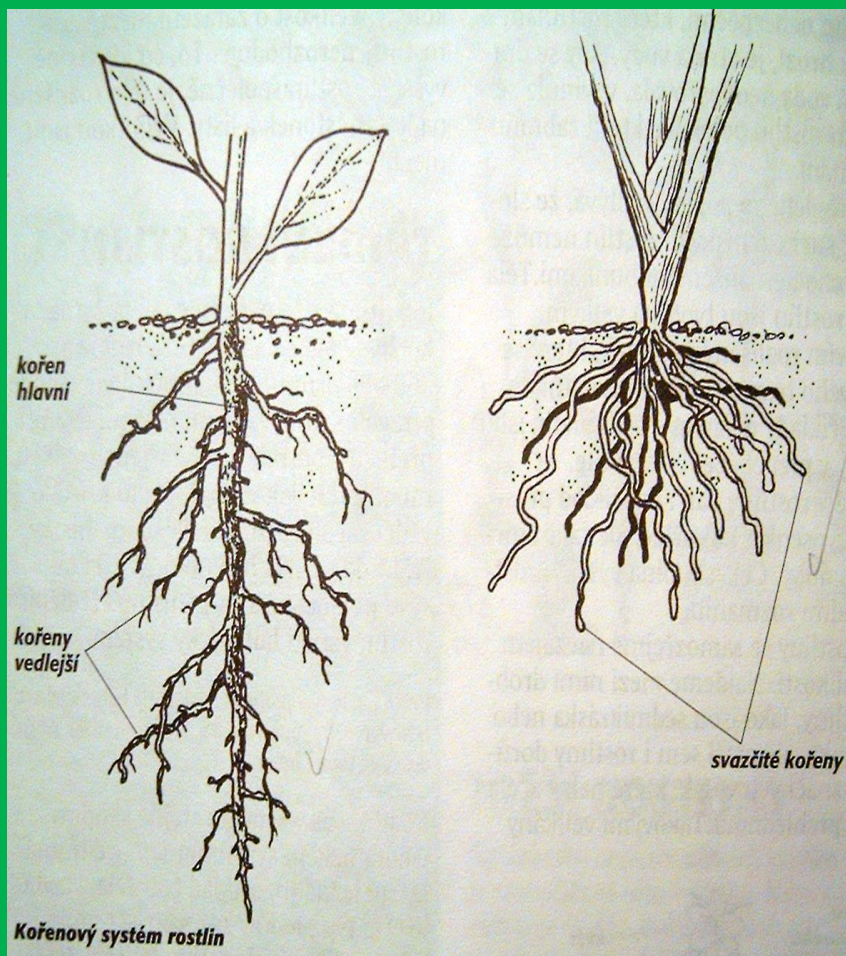
▼ Při klíčení pšenice se škrob obsažený v semeni mění na rozpustné cukry, které mají charakteristickou chuť a používají se k výrobě sladů do piva a jiných nápojů.

Některé kořeny vyrůstají ze základu stonku a chrání vysoký vyhonek před větrem. Koleoptile zůstává viditelný jako trubice kolem stonku.

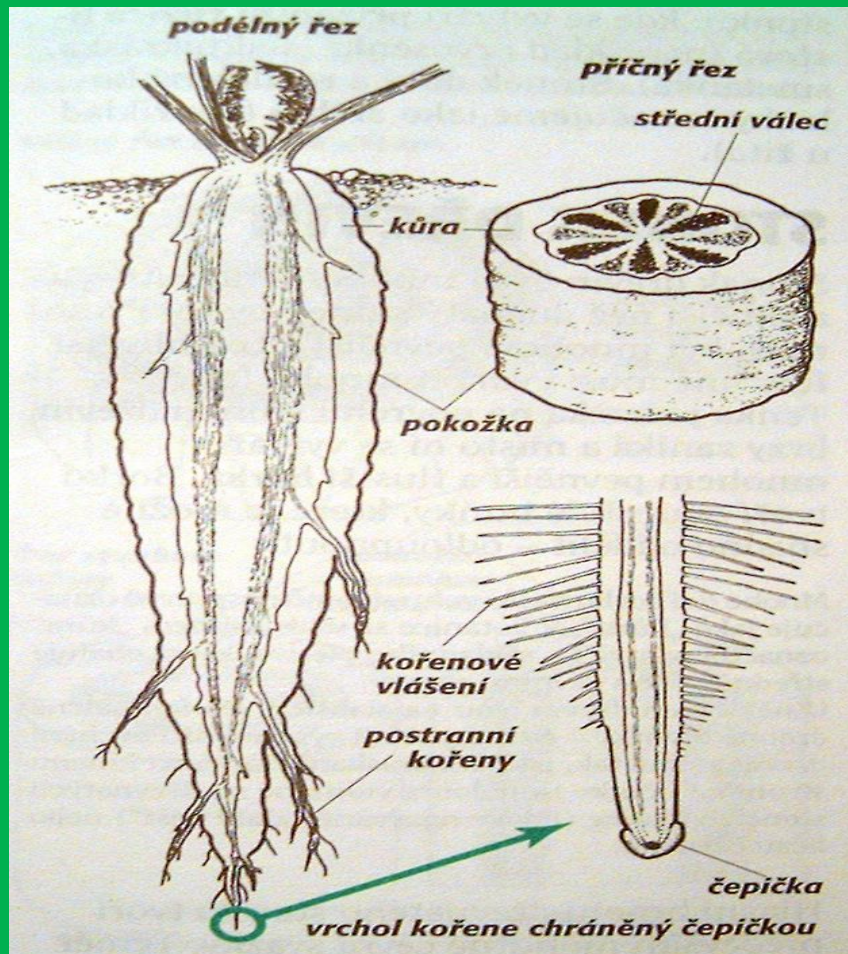

TĚLO ROSTLINY: 1. KOŘEN

- podzemní orgán
- upevňuje, čerpá H₂O + minerální látky (živiny)
- zásobárna látek
- rozmnožování
- VÝŽIVA – hnojiva
- humus

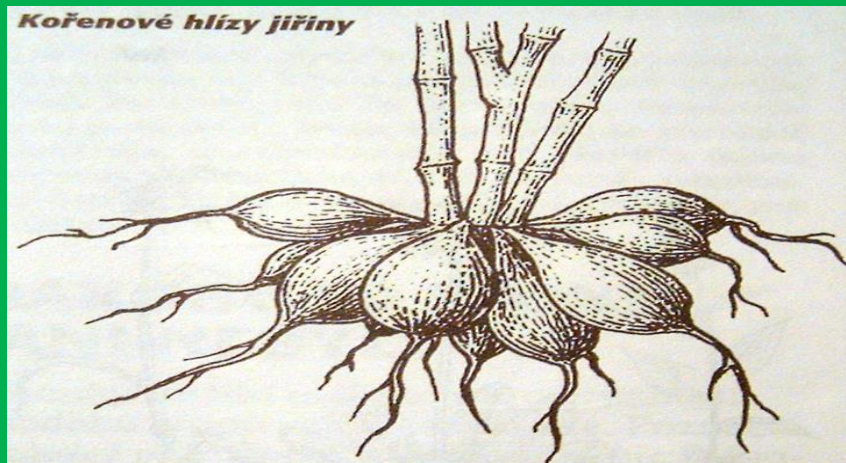
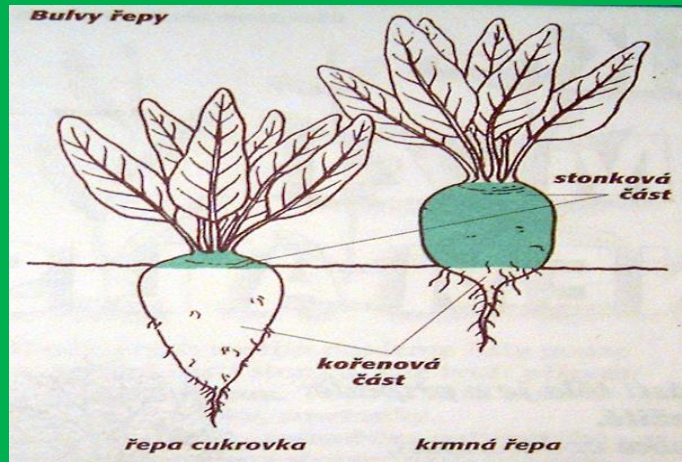
STAVBA KOŘENE

- pokožka
- kořenové vlášení
- kůra (zákl. pletivo)
- střední válec (cévní svazky)
  - a) dřevní část (>)
  - b) lýková část (<)
- zásobárna org.l.
- čepička (chrání děl.p.)

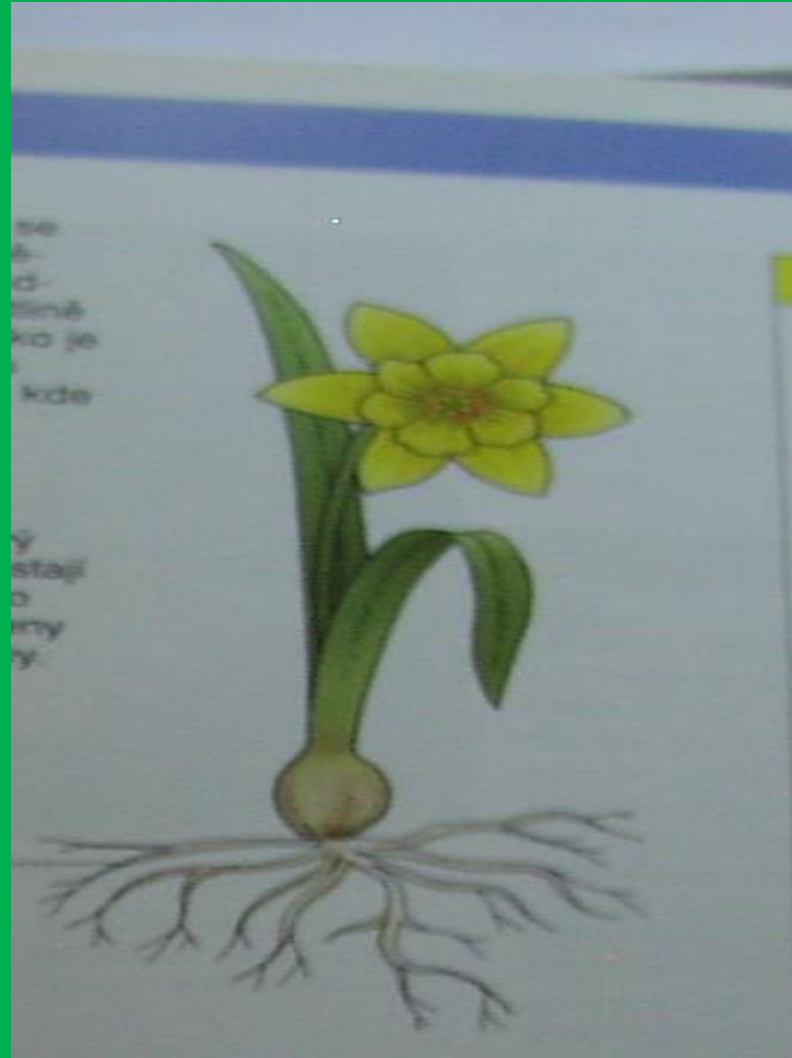
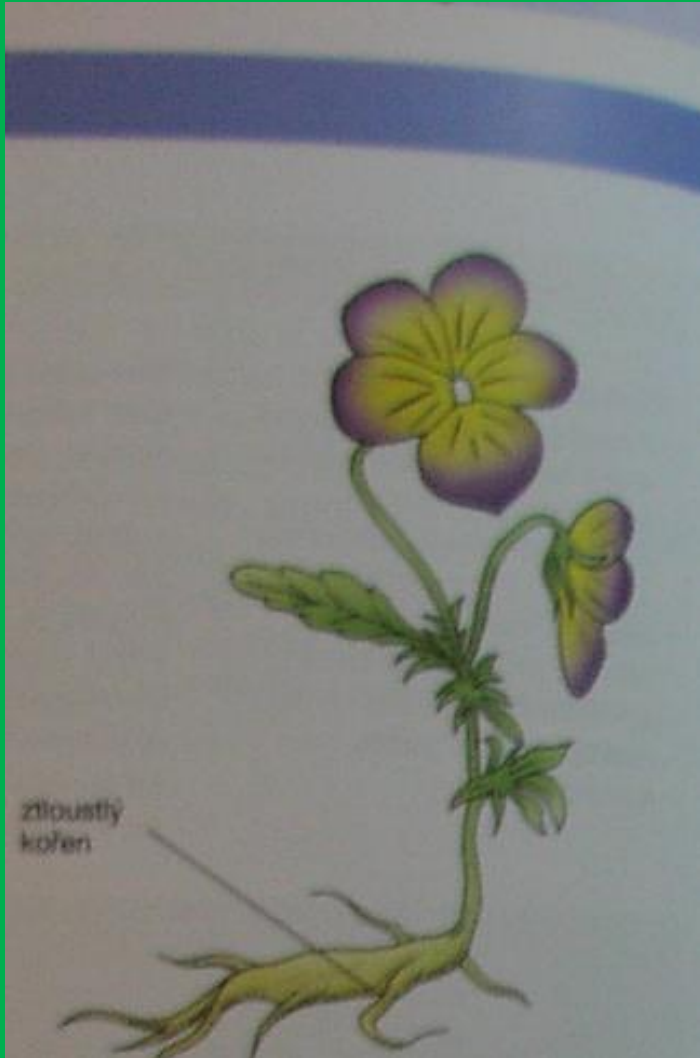

Stavba kořene – celkový vzhled

- kořenový systém
- k. hlavní, k. postranní, k. svazčité
- kořenové hlízy (ztloustnutí kořene hromaděním zásobních látek)
- bulva (ztl.kořen splynutý se ztl. stonkem)
- *Význam: zelenina, lékařství, průmysl pot.*

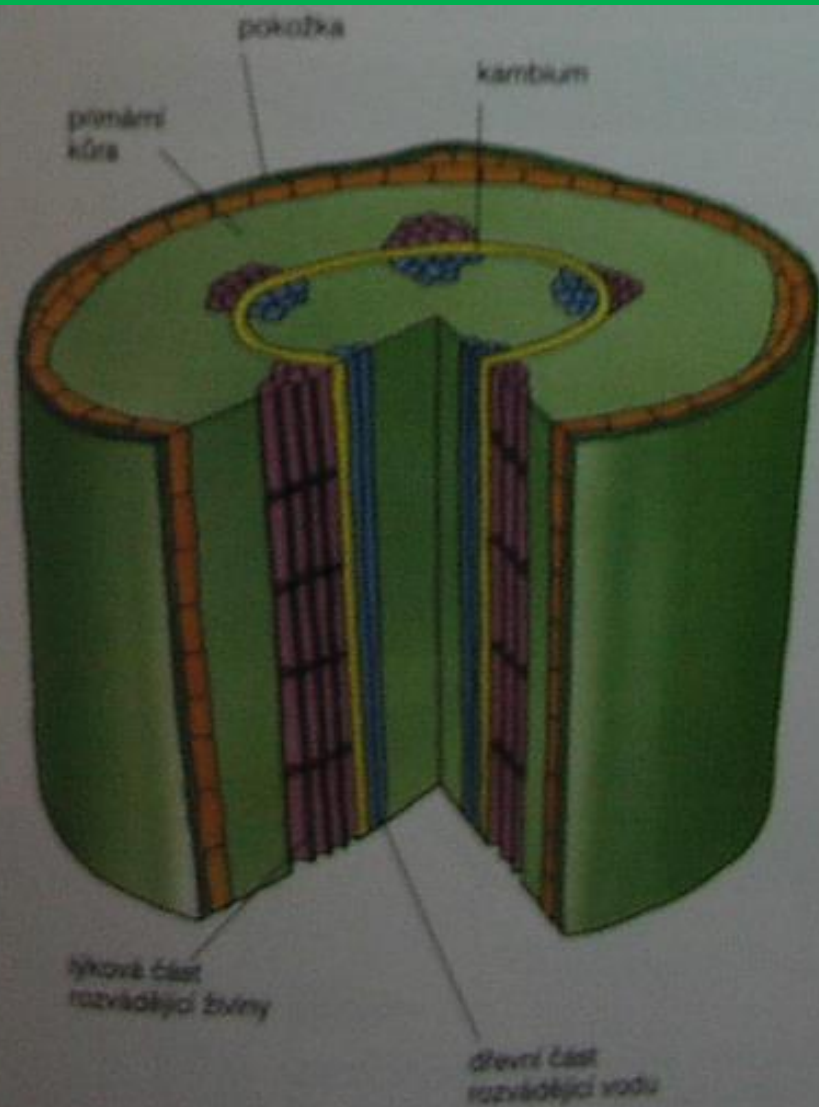
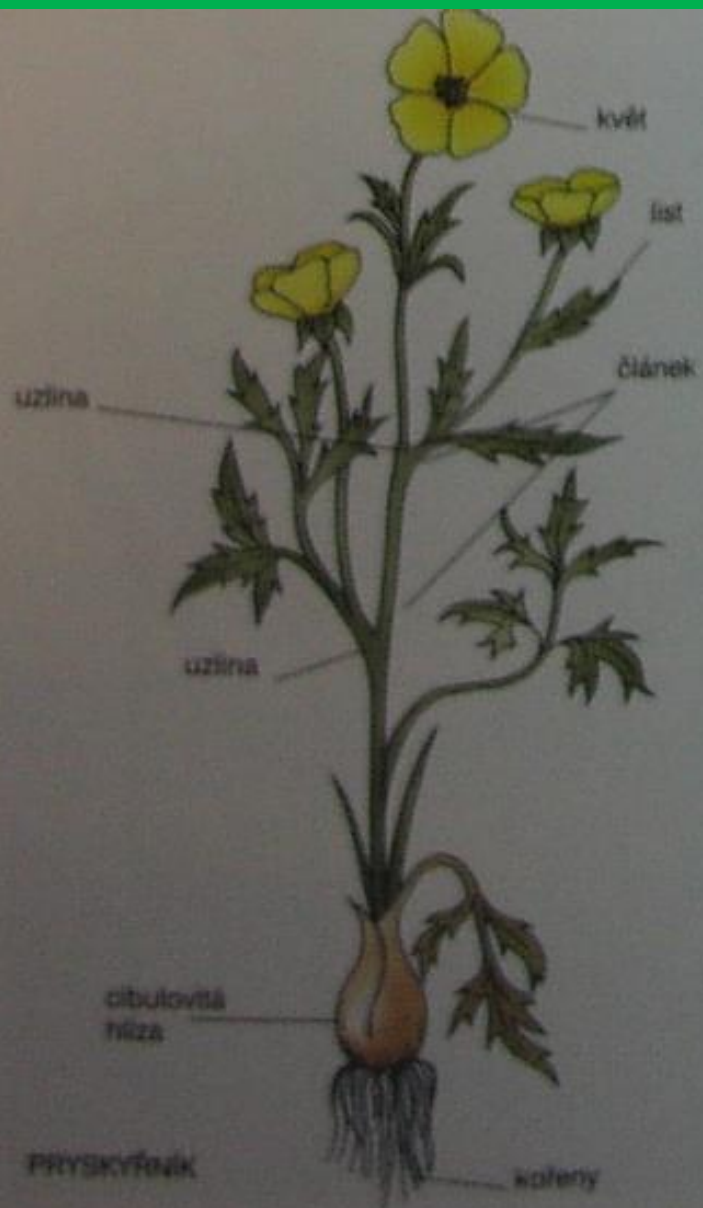
Možné druhy kořenů

TĚLO ROSTLINY: 2. STONEK

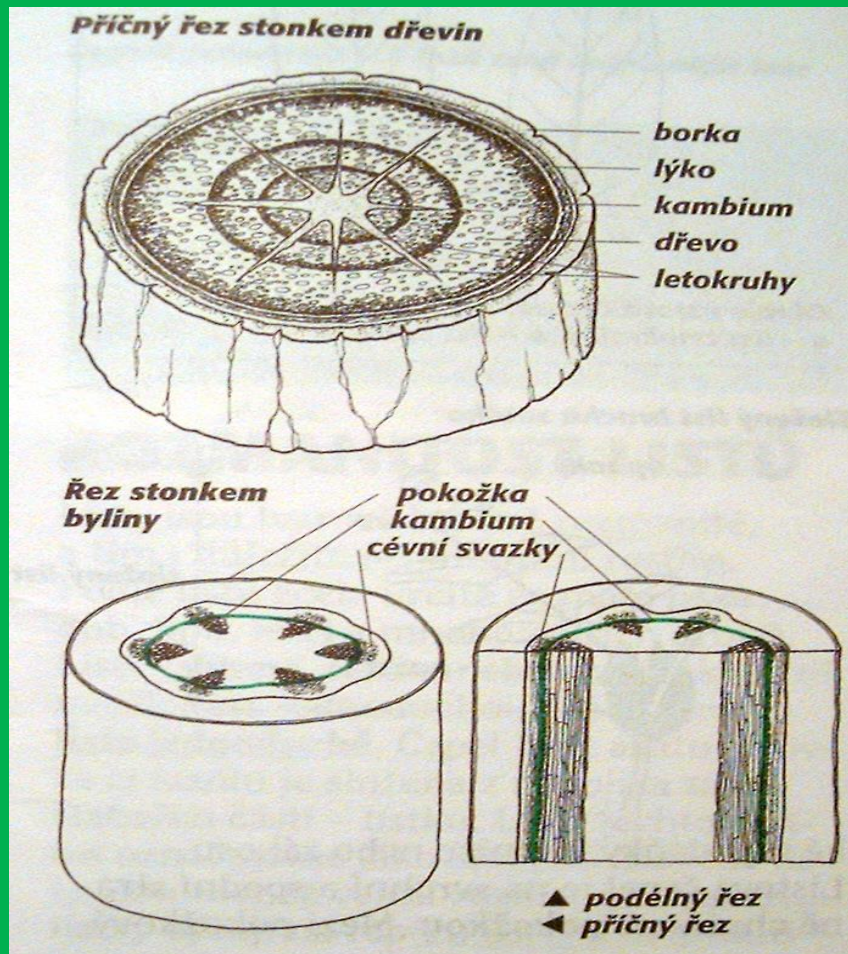
- nadzemní část rostliny (most)
- opora pro listy, pupeny, květy
- vedení látek z kořenů do listů a opačně
(minerální látky s vodou – organické látky)

Také vytváření živin

Stavba stonku

- hlavní - postranní
- článek – uzliny
- pokožka (vysychání)
- kůra (vrstva z. pletiva)
- střední válec (s cévními svazky)

a) část dřevní

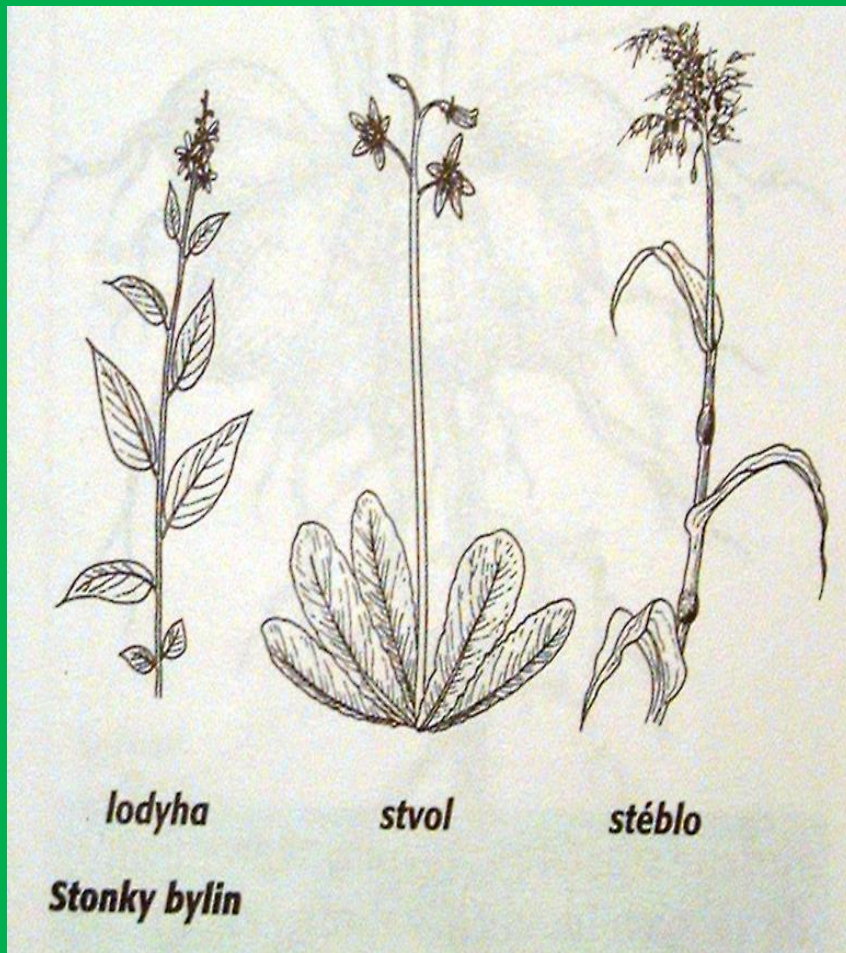
b) část lýková

uspořádání: a) do kruhu

b) roztroušeně

- jednoděložné (b)
- dvouděložné (a)
- výška závisí na síle stonku (lignin) - dřevnatění

DRUHY STONKU (a) – poznávací znak

- I. dužnaté (byliny)
dřevnaté (dřeviny)
- II. jednoduchý
rozvětvený

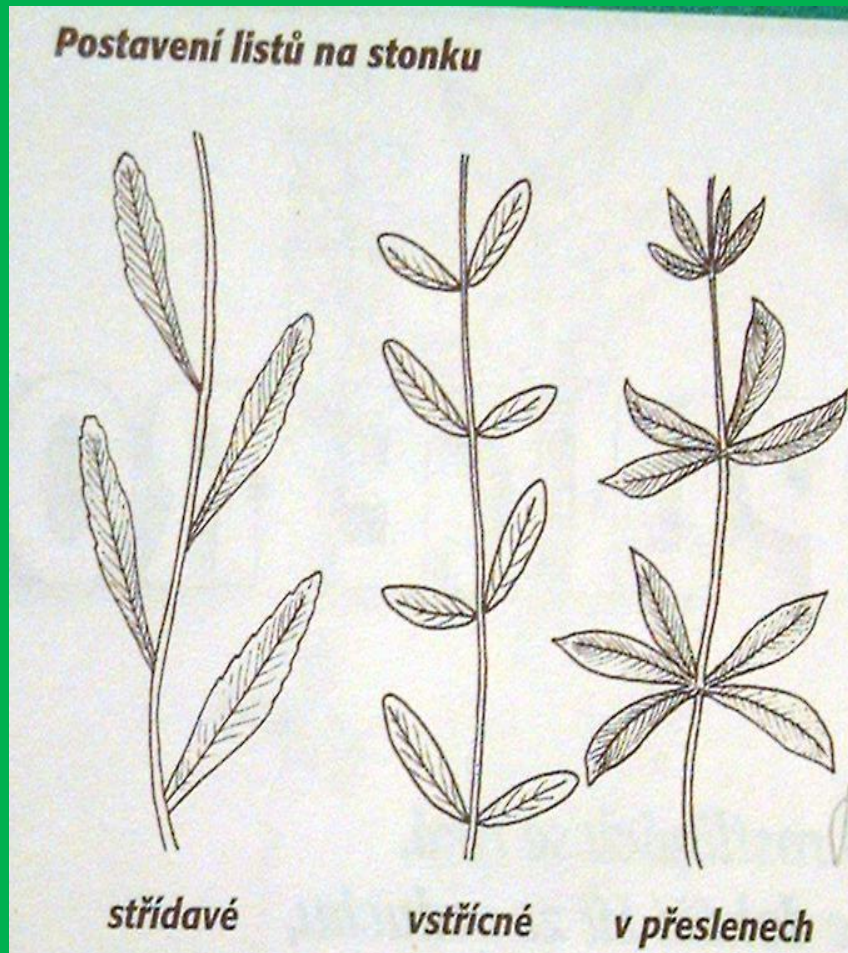
BYLINNÝ : a) lodyha
b) stvol
c) stéblo

DŘEVNATÝ: borka, čočinky,
mohutné cévní svazky
(dřevo), lýko

- stromy, keře

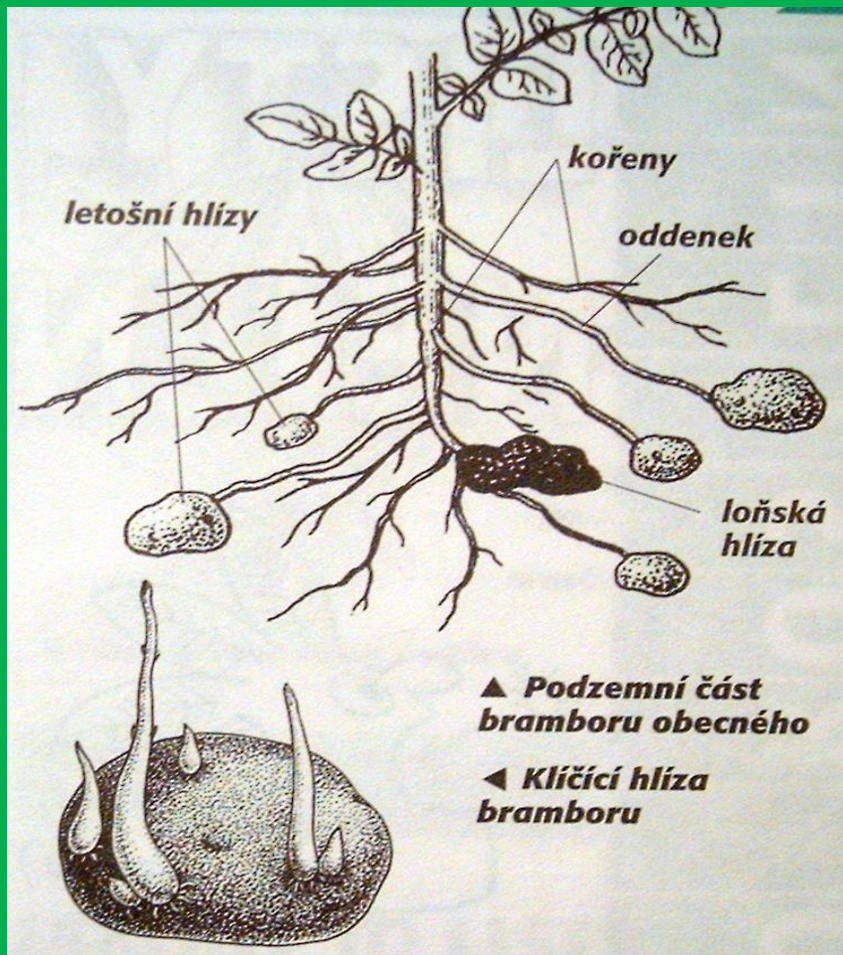

DRUHY STONKU (b) – poznávací znak

- postavení listů na stonku:
- a) listy střídavé
  - b) listy vstřícné
  - c) přízemní listová růžice
  - d) listy v přeslenu

DRUHY STONKU (c) – poznávací znak

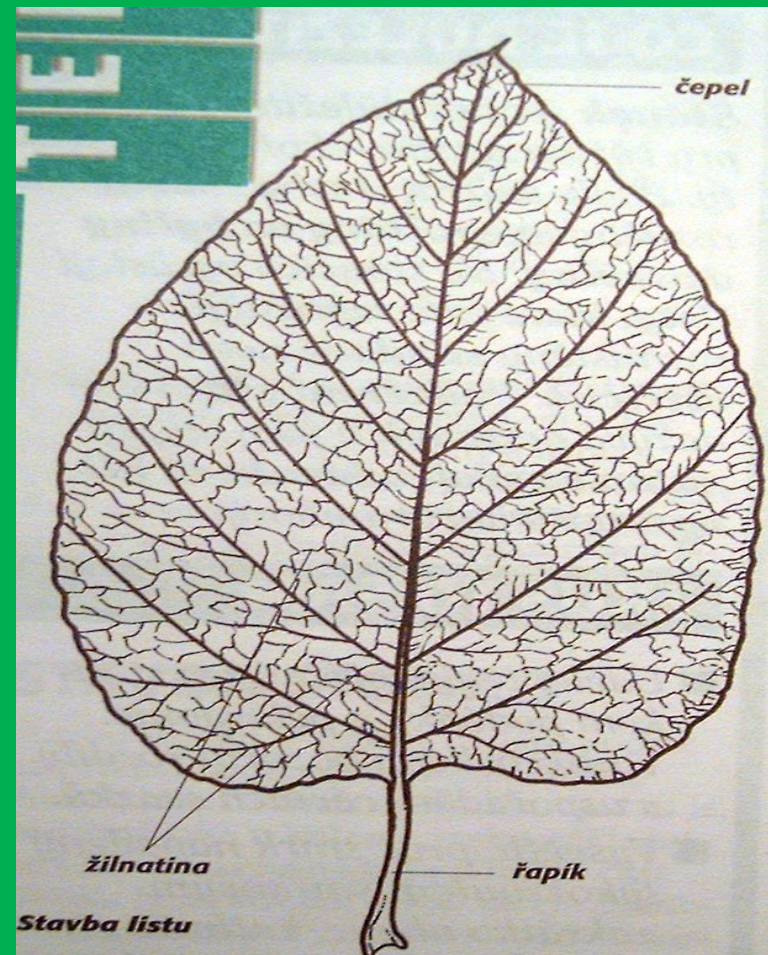
- přeměněný stonek
- ODDENEK – podzemní stonek, oddenkové hlízy
- ÚPONKY – popínavé
- TRNY – postranní st.

Využití: potraviny, průmysl (papír, nábytek)

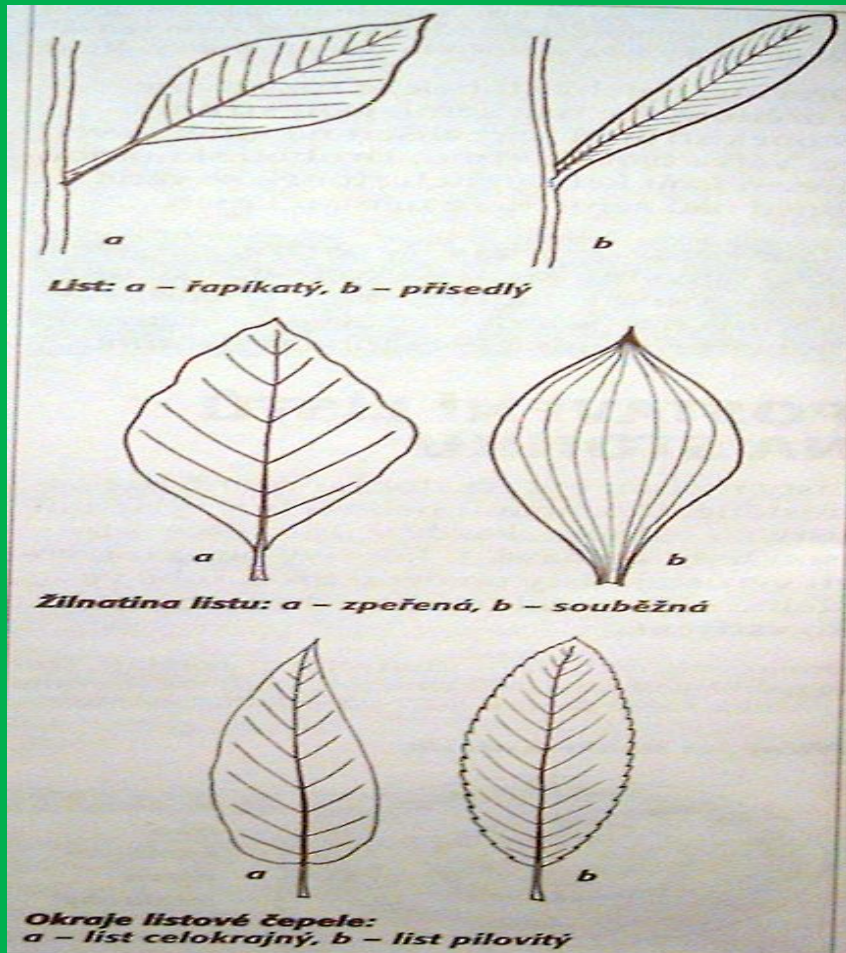

TĚLO ROSTLINY: 3. LISTY

- dýchání – výživa
- jde to i bez chlorofylu
(cizopasně rostliny –
podbílek, záraza)
- jmelí je poloparazit (vodu
z cévních svazků
hostitele)
- čepel
- řapík

STAVBA LISTU

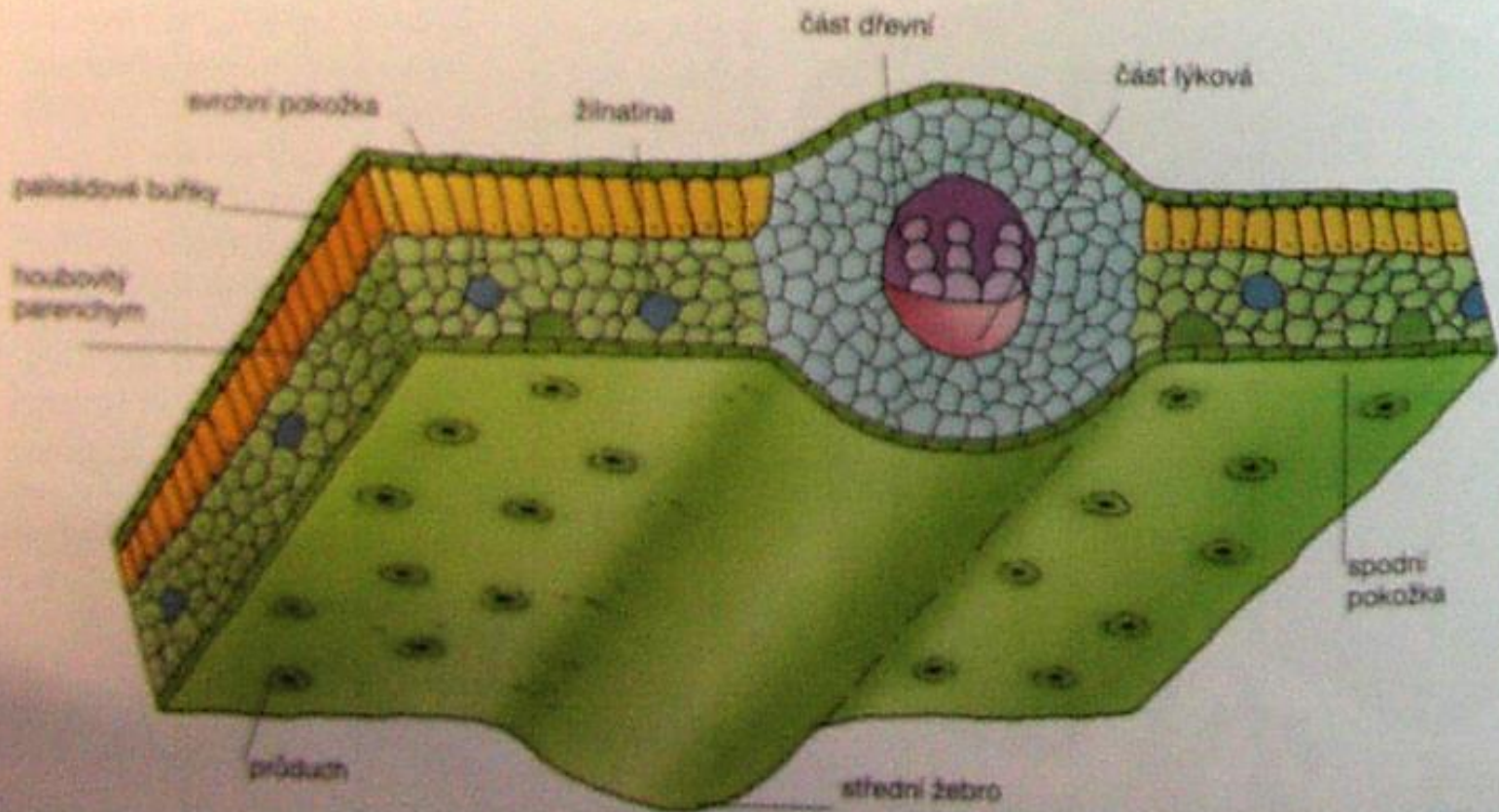
- čepel, řapík
- listy řapíkaté, přisedlé (např. tulipán)
- LISTOVÁ ČEPEL
  - pokožka s průduchy
  - základní pletivo s chloroplasty
  - cévní sv. (žilnatina: speřená, souběžná)

POSTAVENÍ LISTŮ NA STONKU

- VSTŘÍCNÉ (např. kopřiva)
- PŘESLENITÉ (např. mařinka vonná)
- STŘÍDAVÉ (např. obilí)

- „boj o prostor, o světlo“

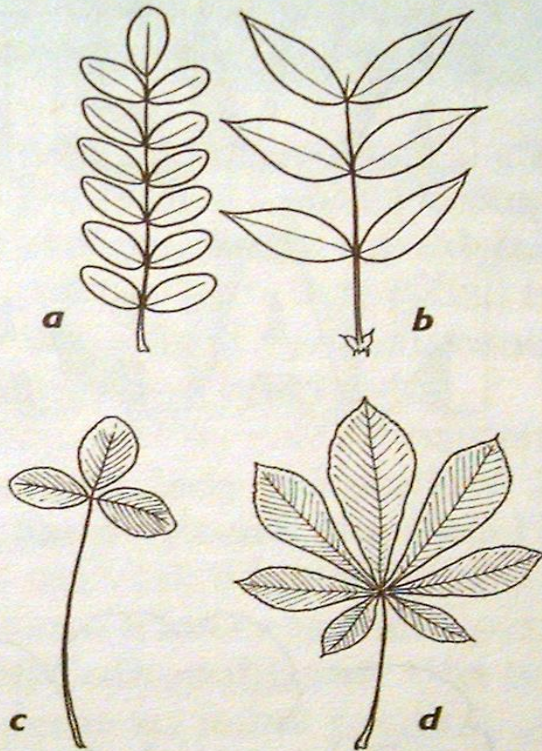

Stavba listu

▲ Pokožka je pokryta voskovitou vrstvou zvanou kutikula, která pomáhá zabránit ztrátě vody a usychání listu. Kutikula však nepropouští ani CO_2 , a proto jsou v listu průduchy, které vpouštějí CO_2 dovnitř. K omezení ztrát vody jsou obvykle na stíněné straně.

PODLE LISTU POZNÁŠ STROM...

Příklady složených listů

***a – list líchozpeřený, b – list sudozpeřený,
c – list trojčetný, d – list sedmičetný***

- a) jednoduché (dub)
  - b) složené (jasan, ořešák)
(lichospeřené, sudozpeřené)
  - c) dlanitě složené (3 – jetel,
7 – jírovec)
  - d) palisty (výrůstky na dolní
části řapíku – růže)
- opad listů, barevný p.
  - pupeny (základ nového)

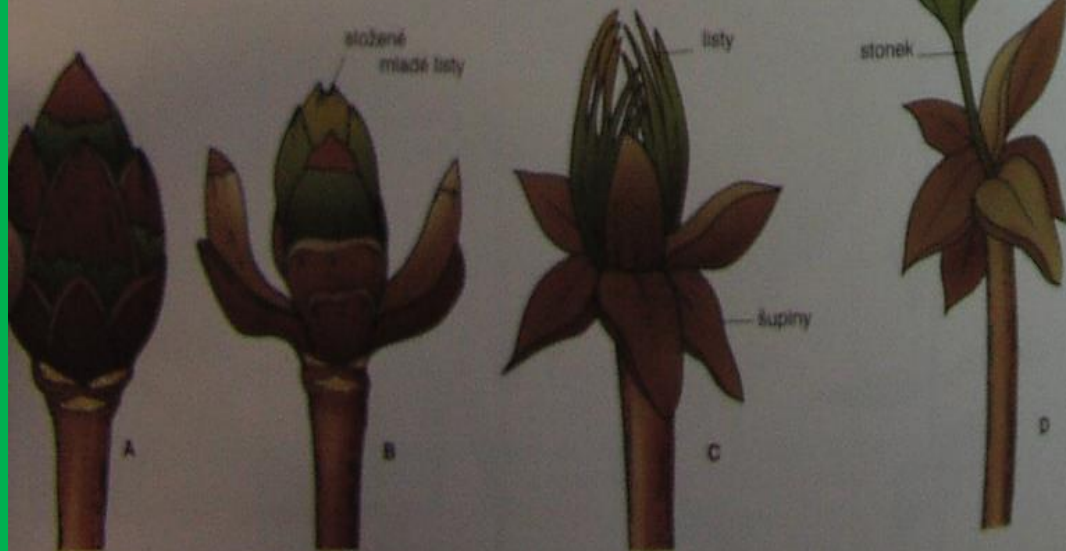

„Zrození listů“ (pupen)

se díky zkrácení. Obvykle se velký pupen vytvoří na konci každého výhonku nebo větvičky. Menší pupeny vznikají na úžlabí listu, což je místo setkání listu a stonku. Pupeny jsou obklopeny malými tuhými listy zvanými šupiny. V zimě pupeny „spí“. Období vegetačního klidu končí, když rostlina dostane signál, že přišlo jaro. Pro stromy bývá tímto znamením zvýšení teploty, které následuje po období chladu.

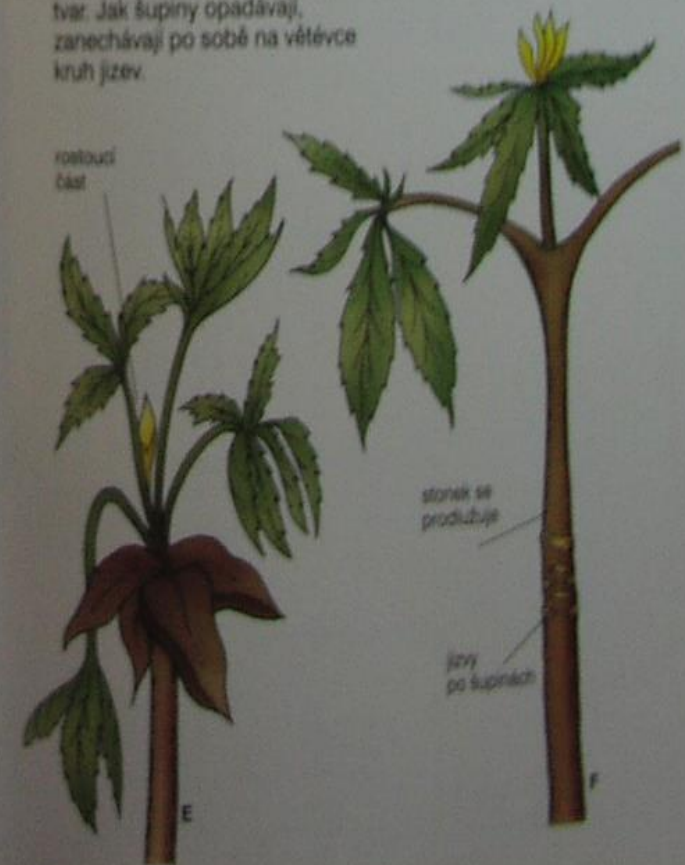
Jírovec se často říká „lepkavé pupeny“. Jírovec patří mezi stromy, kterým na jaře vyrážejí listy nejdříve. Pupeny začínají mohutnět a vnitřek stonku tloustnout (A). Jak se ohýbají šupiny, lze uvnitř spatřit složené mladé listy (B).

Ty jsou složeny v pupenu, ale nyní se začínají rozvíjet (C). Z pupenu začíná vyrůstat stoněk, který vytlačuje listy vzhůru.

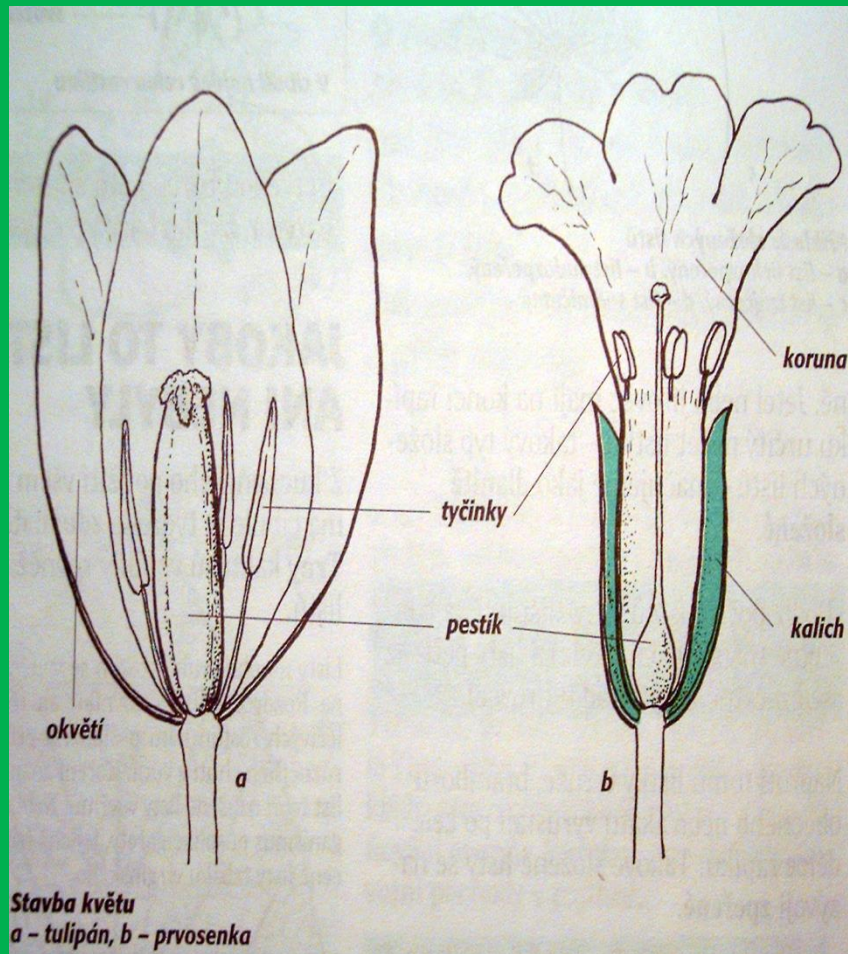

▲ Listnaté lesy mění na podzim barvu.

▼ Listy vytvářejí svůj konečný tvar. Jak šupiny opadávají, zanechávají po sobě na větéve kruh jizev.

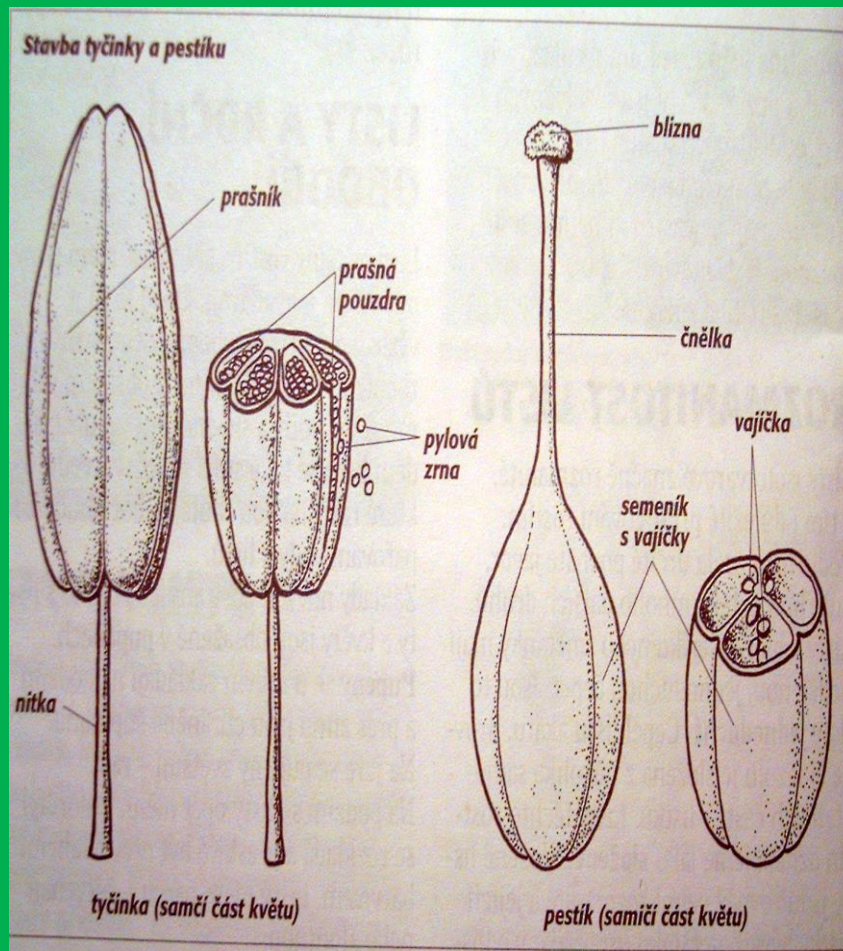
TĚLO ROSTLINY: 4. KVĚT

- rozmnožovací orgány
  - na konci hlavního či postranních stonků
  - barva květů
  - medníky (nektaria)
  - vonné látky (silice)
- to vše jako lákadlo pro hmyzí opylovače*

STAVBA KVĚTU

- květní lůžko
- květní obaly (ochrana)
  - a) okvětí (stejně)
  - b) koruna + kalich
- tyčinky (nitka + prašník),
pylová zrna
- pestík (semeník, čnělka,
blizna)

DRUHY KVĚTŮ

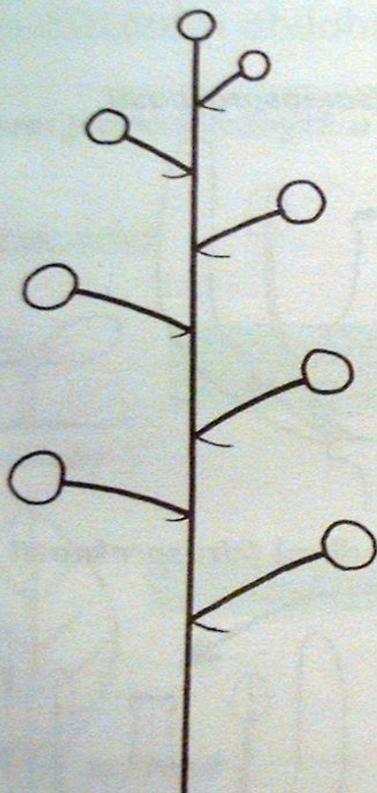
- I. a) květy pravidelné (více os souměrnosti, tulipán)
- b) květy souměrné (jedna osa souměrnosti, hluchavka)
- II. a) květy oboupohlavné (rostl. dvoudomé)
- b) květy jednopohlavné (rostl. jednodomé)

KVĚTENSTVÍ – SDRUŽENÍ KVĚTŮ

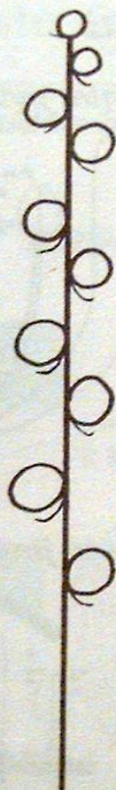
hrozen, klas, okolík, hlávka, úbor

KVĚTENSTVÍ V OBRAZECH

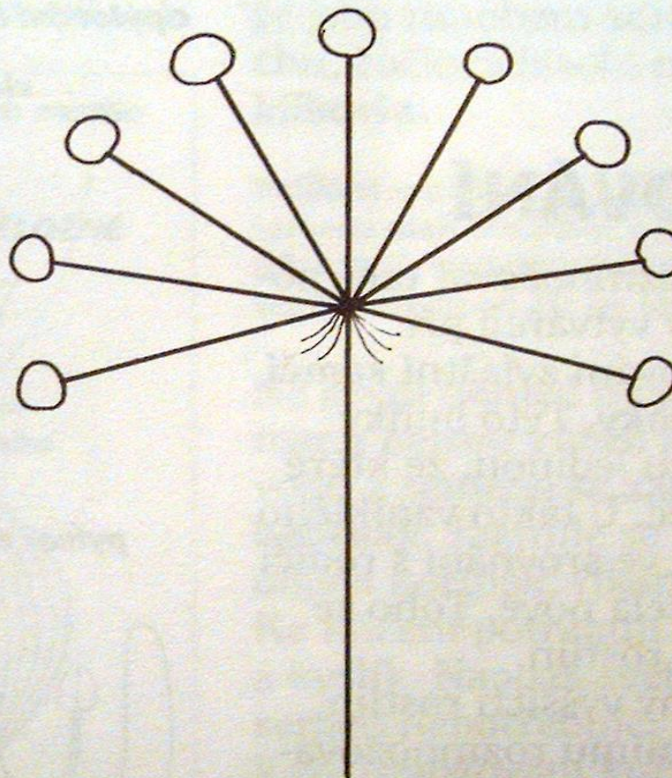
Příklady květenství

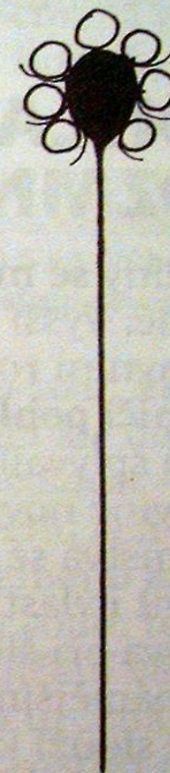
hrozen
(řepka olejka)

klas
(jítrocel kopinatý)

okolík
(prvosěnka jarní)

hlávka
(jetel luční)

PŘEDÁNÍ ŠTAFETY... JEDEME DÁL

a) nepohlavní rozmnožování

- NIŽŠÍ: dělení, VYŠŠÍ (zejména trvalky):
- šlahouny – vodorovné stonky nadzemní
- oddenky - podzemní
- hlízy – ztloustlé se zásobárnou živin

b) pohlavní rozmnožování – pohlavní buňky

splynutí ♂ + ♀ buněk – nové vlastnosti

květy: tyčinky s pylovými zrny

pestík s vajíčky

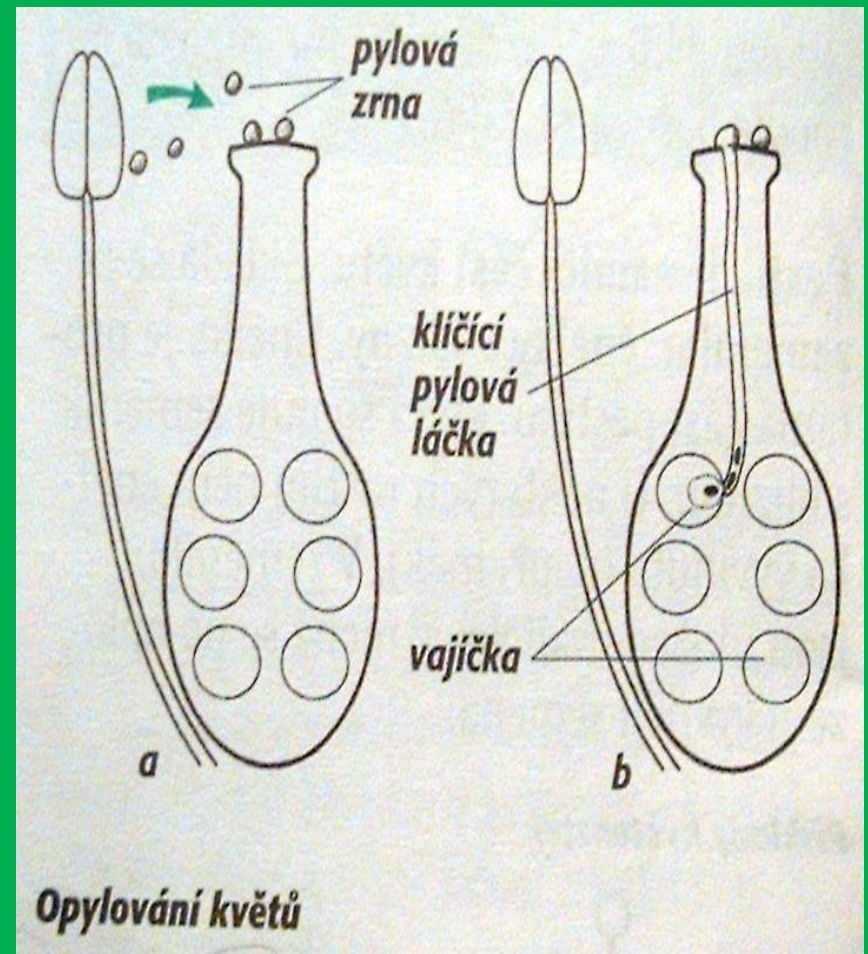
ROZMNOŽOVÁNÍ

- OPYLENÍ KVĚTU = přenesení pylu z prašníku tyčinek na bliznu pestíku

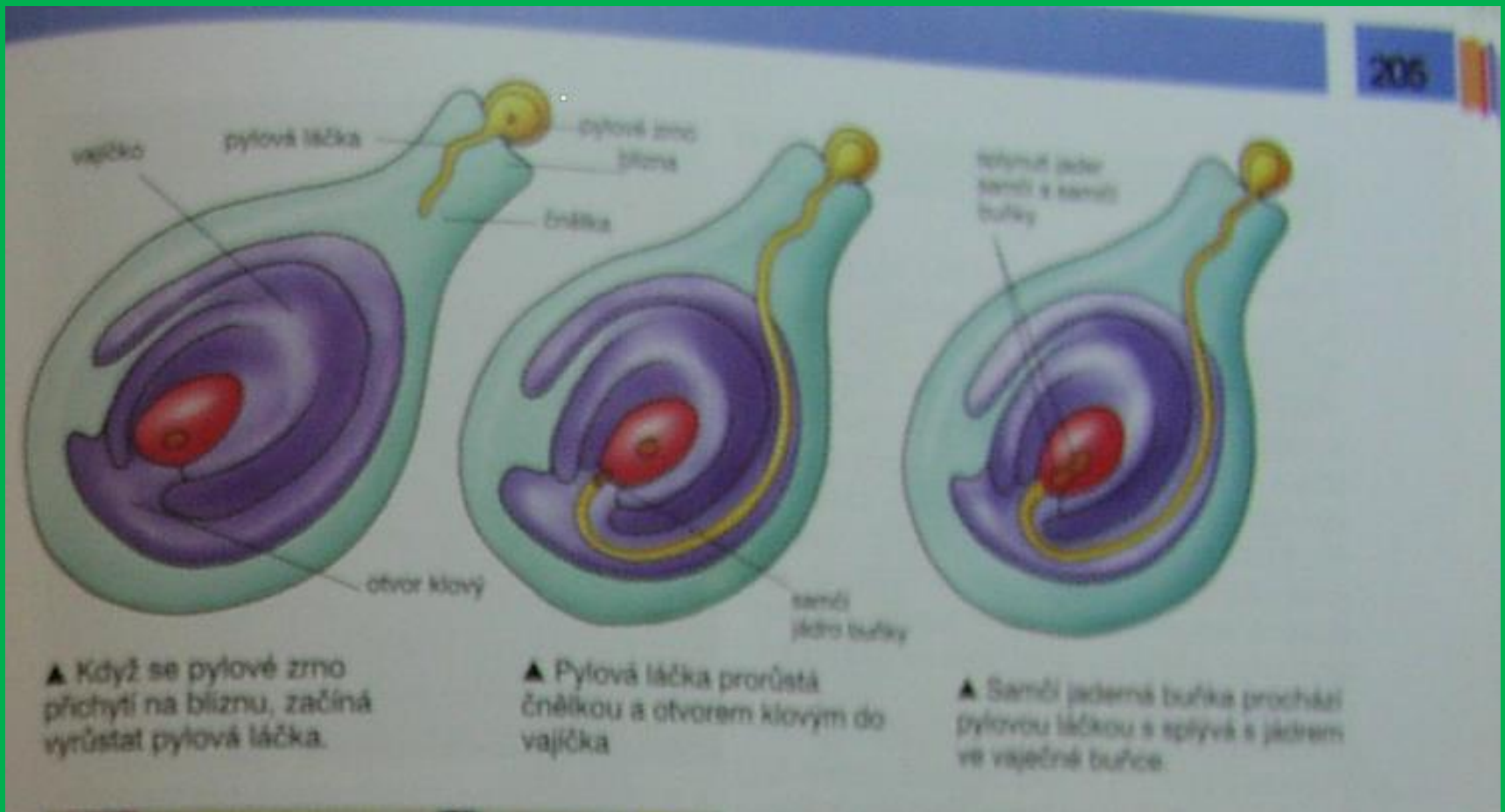
živočichové – hmyz: včely, čmeláci, motýli

vítr (např. borovice, líska, topol)

- *cizosprašné (různé stejné)*
- *samosprašné (1 rostlina)*

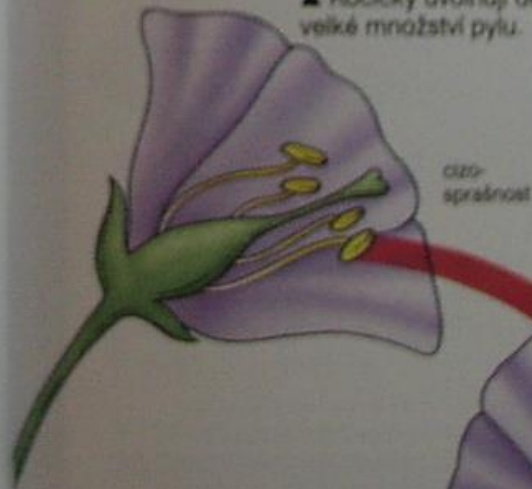
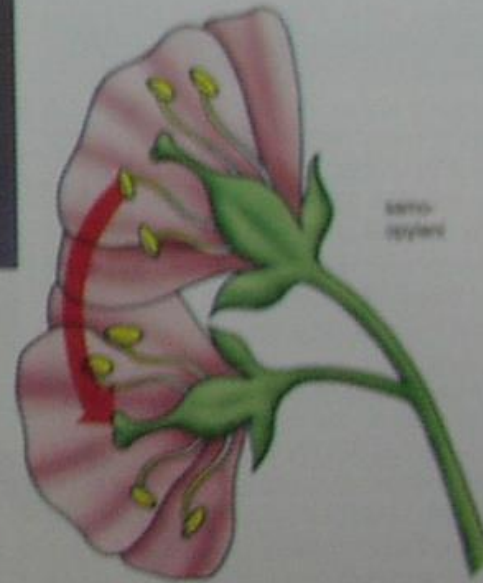
OploďnĚnĚ (splynutĚ sĚmen)

Druhy opylení

▲ Kolečky uvolňují do vzduchu velké množství pylu.

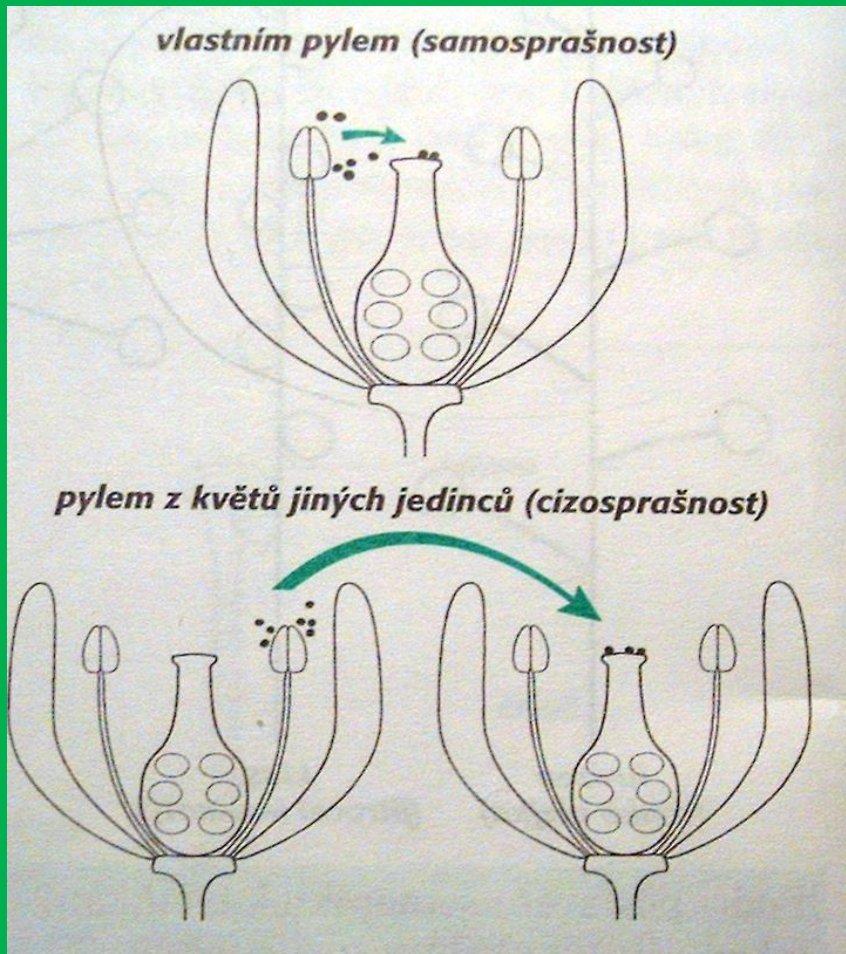

▲ ► Cizosprašnost představuje přenos pylového zrna z prašníku jedné rostliny na bliznu jiné. Samoopylení je přenos pylového zrnka mezi prašníkem a bliznou téže rostliny.

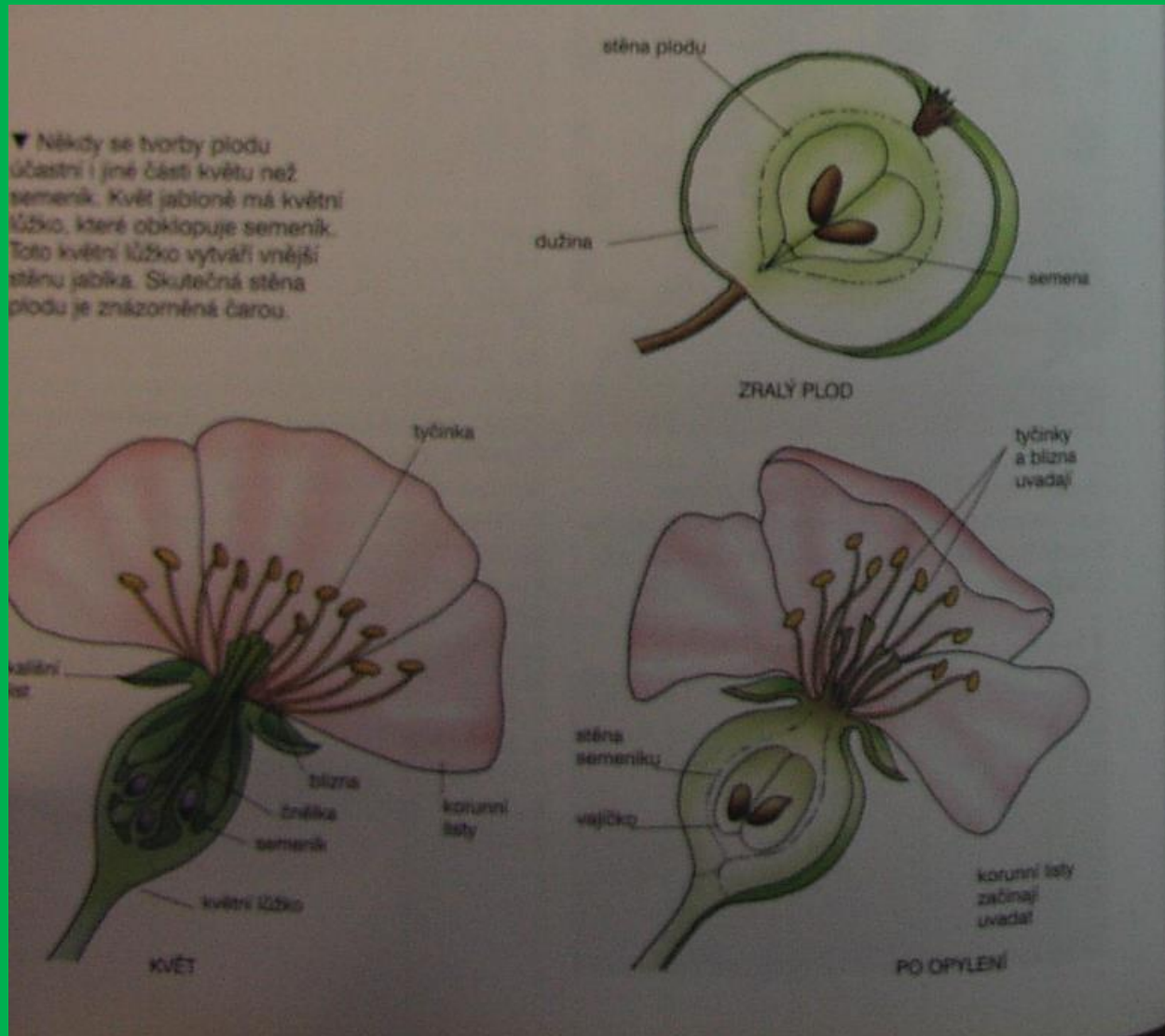

PŘENESENÍM PYLU TO NEKONČÍ

- PYLOVÉ ZRNO – PYLOVÁ LÁČKA – prorůstá do semeníku – splynutí (oplození) – vznik zárodku – SEMENO – PLOD (v semeníku)

Vývoj po oplodnění – od květu k plodu

ZNAKY JEDNODĚLOŽNÝCH A DVOUDĚLOŽNÝCH ROSTLIN

Rozlišení jednoděložných a dvouděložných rostlin

DVOUDĚLOŽNÉ

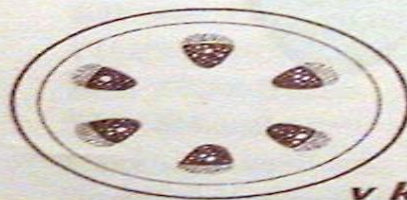
JEDNODĚLOŽNÉ

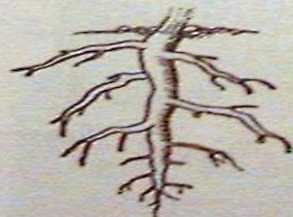
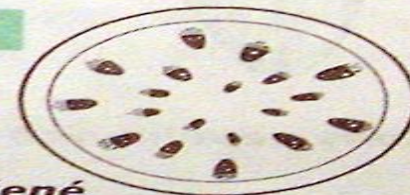
**POČET DĚLOH
PŘI KLÍČENÍ**

ŽILNATINA

CÉVNÍ SVAZKY

KOŘENY

PLODY

- NAHOSEMENNÉ ROSTLINY (jehličnany)
- KRYTOSEMENNÉ ROSTLINY
  - ochranný obal pro semena
  - vytváří se po odkvětu z pestíku
  - oplodí (obal semen)
  - počet semen v plodu závisí na počtu pestíků, které se spojily k jeho vytvoření

A) DUŽNATÉ

B) SUCHÉ

DUŽNATÉ

- oplodí tvořené dužninou

př.: okurka, hruška, jablko, třešeň...

stavba:

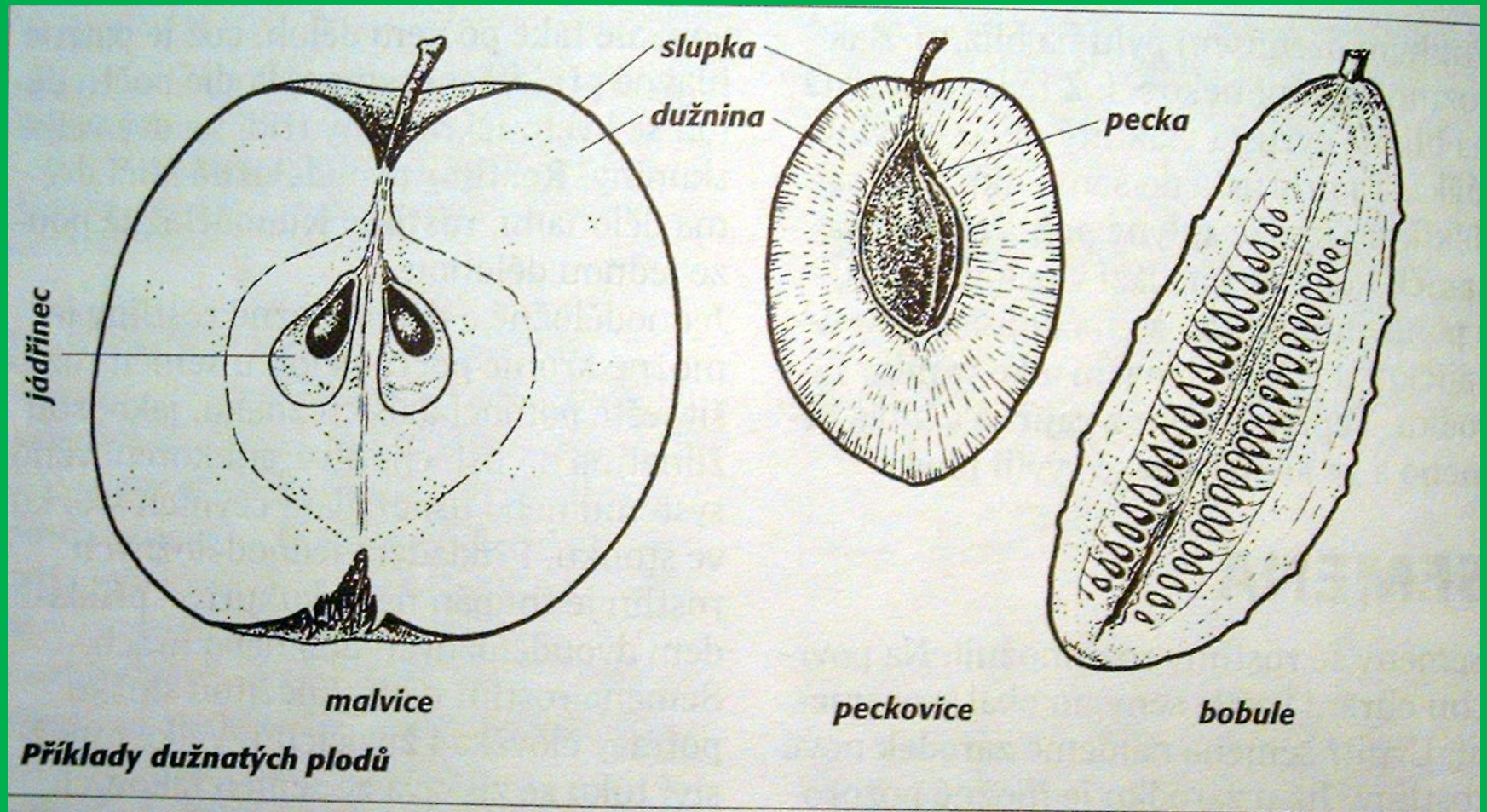
- slupka
- dužnina se semeny (H₂O, cukry, bílkoviny, výživné l.),
lákadlo pro živočichy

DĚLENÍ DUŽNATÝCH

1. MALVICE (více semen v jadřinci)
př.: *jablko, hruška, jeřabina*
  2. PECKOVICE (semeno v tvrdé pecce)
př.: *švestka, meruňka, třešeň, višeň*
  3. BOBULE (semena volně v dužině)
př.: *kiwi, rybíz, angrešt, pomeranč, okurek, meloun*
- u některých chybí semena (pomeranč, banán...
= způsobeno šlechtěním)

a obrazem

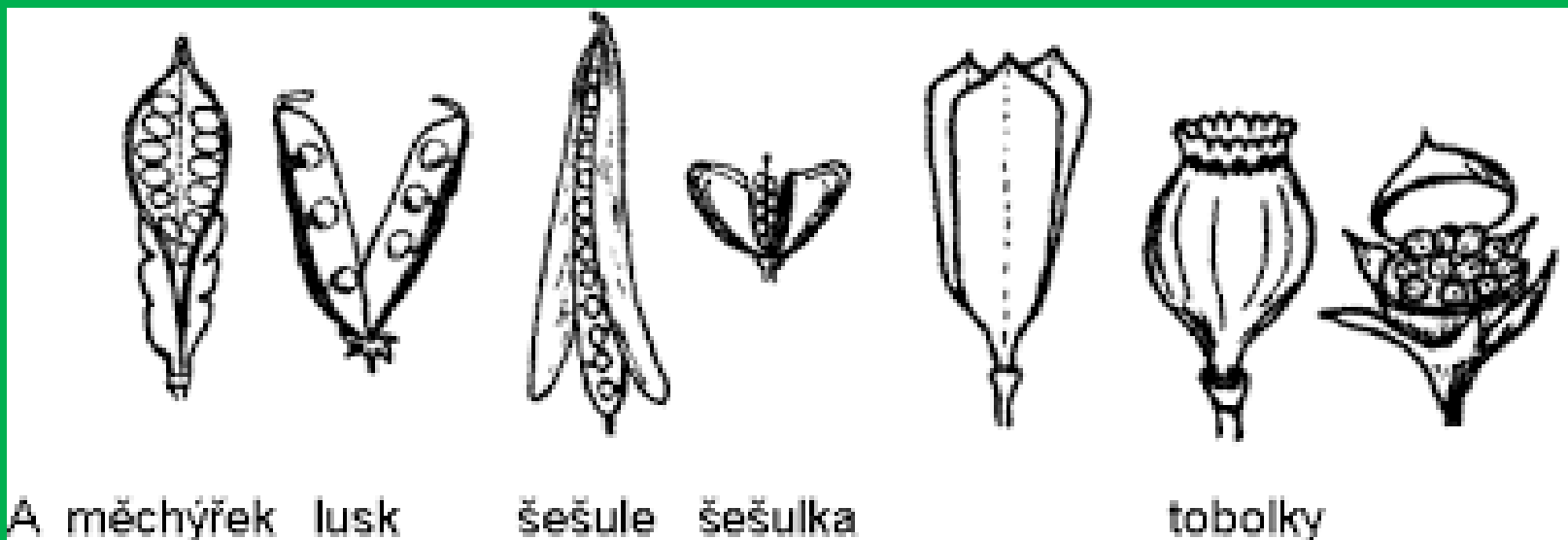
SUCHÉ

- zcela chybí dužina
- liší se tím, jak se uvolňují semena a dle počtu semen
- A) pukavé (větší počet semen), otevření chlopněmi nebo děrami

B) nepukavé (jedno semeno), neotvírají se

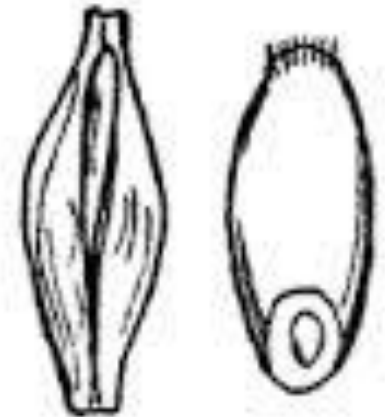
Pukavé

- měchýřek (1 otvor, vysypává se), *blatouch*
- lusk (dvě chlopně, od špičky ke stopce), *hrách*
- šešule (dvě chlopně, od stopky ke špičce), *řepka*
- tobolka (puká více chlopněmi nebo se otvírá

Nepukavé

- nažka (kožovité oplodí), *slunečnice, jilm,*
- oříšek (dřevnaté oplodí), *líška*
- obilka (blanitě oplodí pevně srostlé s osemením), *obilniny, trávy*

B oříšek

nažky

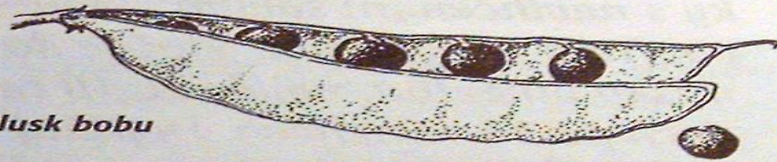
obilky

a obrazem...

Příklady pukavých suchých plodů

měchýřek
blatouchu

lusk bobu

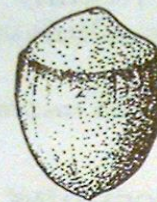

šešule řepky

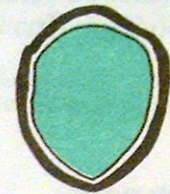

tobolka tulipánu

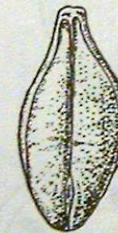
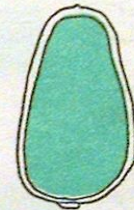
průřez plodem a uložení semene (zeleně)

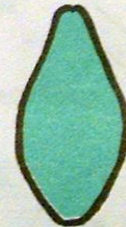
oříšek lísky

nažka
slunečnice

obilka
ječmene

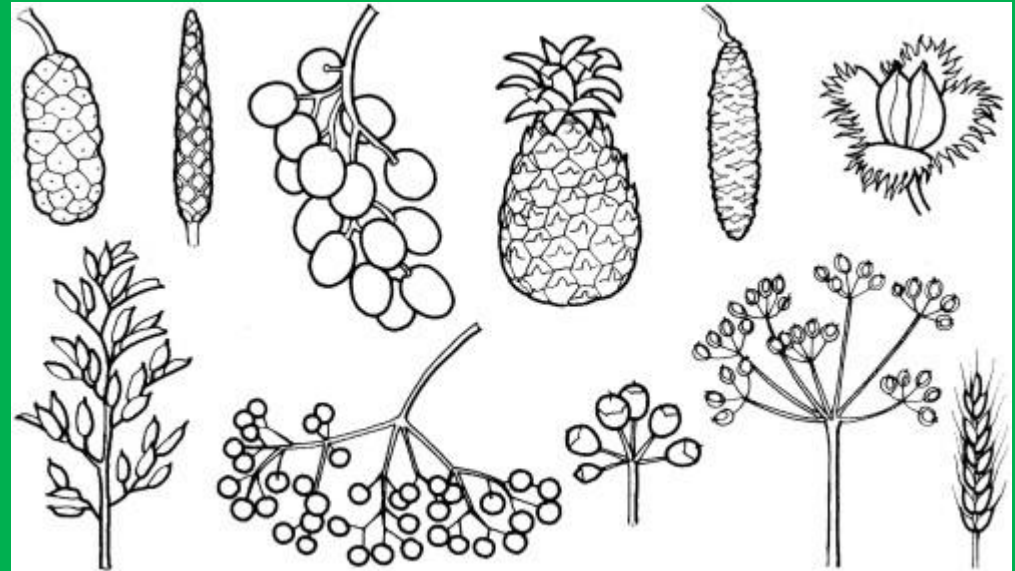
Příklady nepukavých suchých plodů

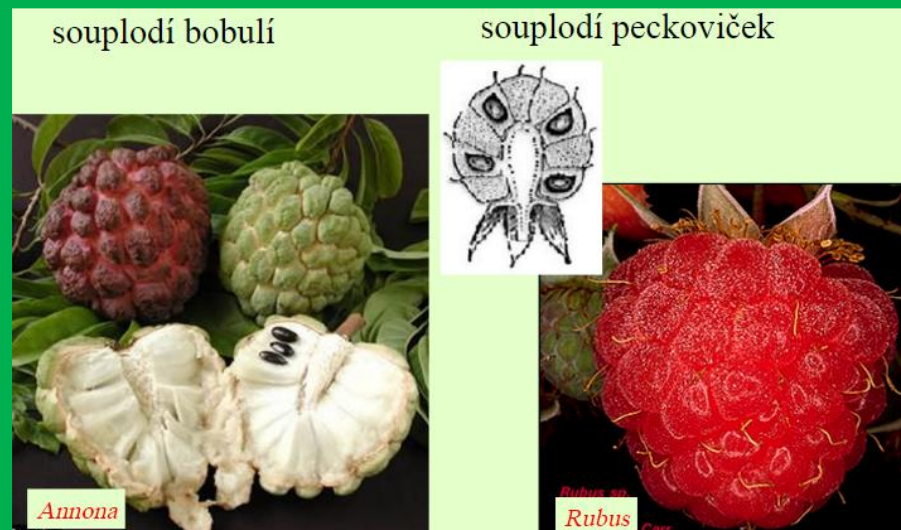
Plodenství a souplodí

- PLODENSTVÍ = seskupení plodů, plody nahlučené v určité části stonku (každý plod vznikl z jednoho květu, **více květů** = více plodů)

- plody volně a opadávají samostatně (*vinná réva*)
- plody společně v úboru (*slunečnice*)

- SOUPLODÍ = vzniklé z **jednoho květu** (jeden květ = mnoho drobných plodů), *jahoda*, *malina*, *ostružina*

ROSTLINY A PROSTŘEDÍ

- VODA (*leknín, stulík*)
- BAHNITÁ PŮDA (nedostatek O₂, přijímají je přímo ze vzduchu), *rákos, orobinec*
- PŮDA S NEDOSTATKEM VODY (hluboké kořeny, úzké listy) *kaktusy*
- HORSKÉ OBLASTI (zakrslé, vlajkovité)

ŽIVOT ROSTLINY

KLÍČENÍ

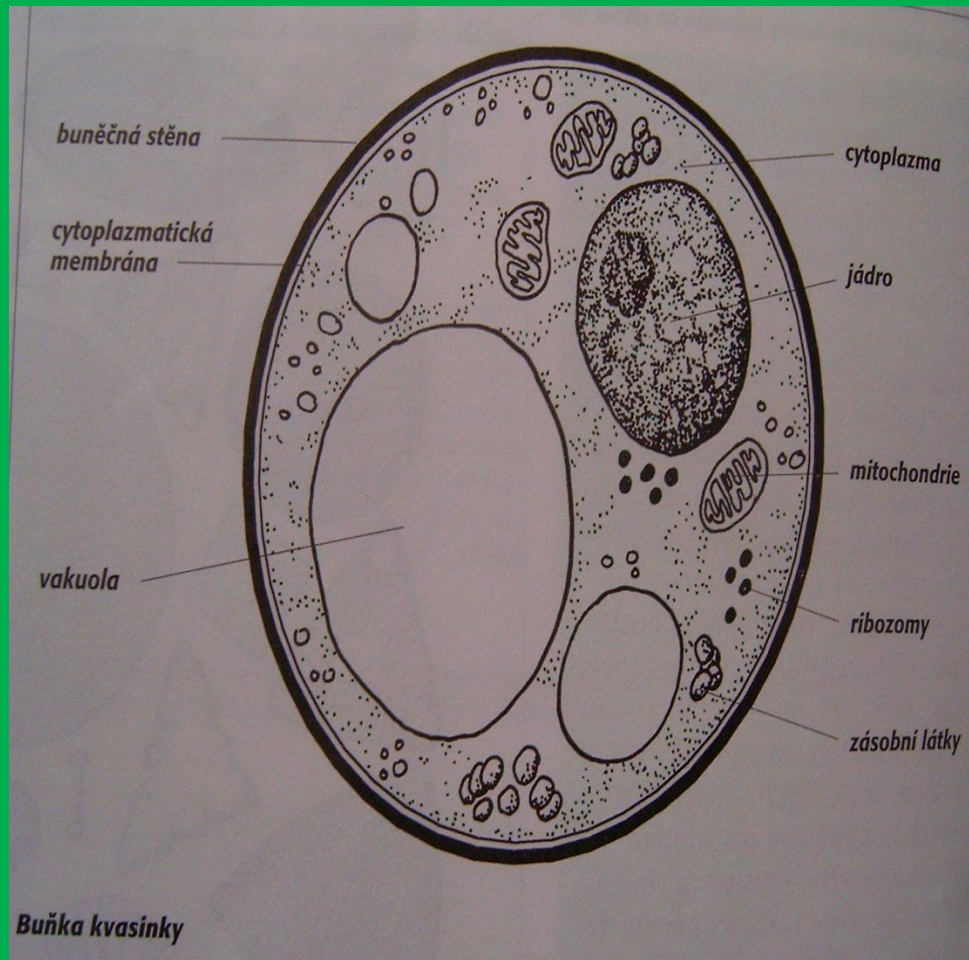
TVORBA TĚLNÍCH ORGÁNŮ

ROZMNOŽOVÁNÍ

ODUMÍRÁNÍ

- ▶ JEDNOLETÉ (jaro – podzim), *hrách setý*
- ▶ DVOULETÉ (1. kořen, listy 2. kvete, rodí, umírá),
divizna velkokvětá, náprstníky
- ▶ VYTRVALÉ (podzemní části těla), *sněženka*

JDEME NA HOUBY – DO OBCHODU

KVASINKA (droždí)

- jednobuněčná houba
- buněčná stěna není tvořena celulózou, ale chitinem
- zásobní látkou není škrob, ale glykogen a olej
- musí přijímat org. látky

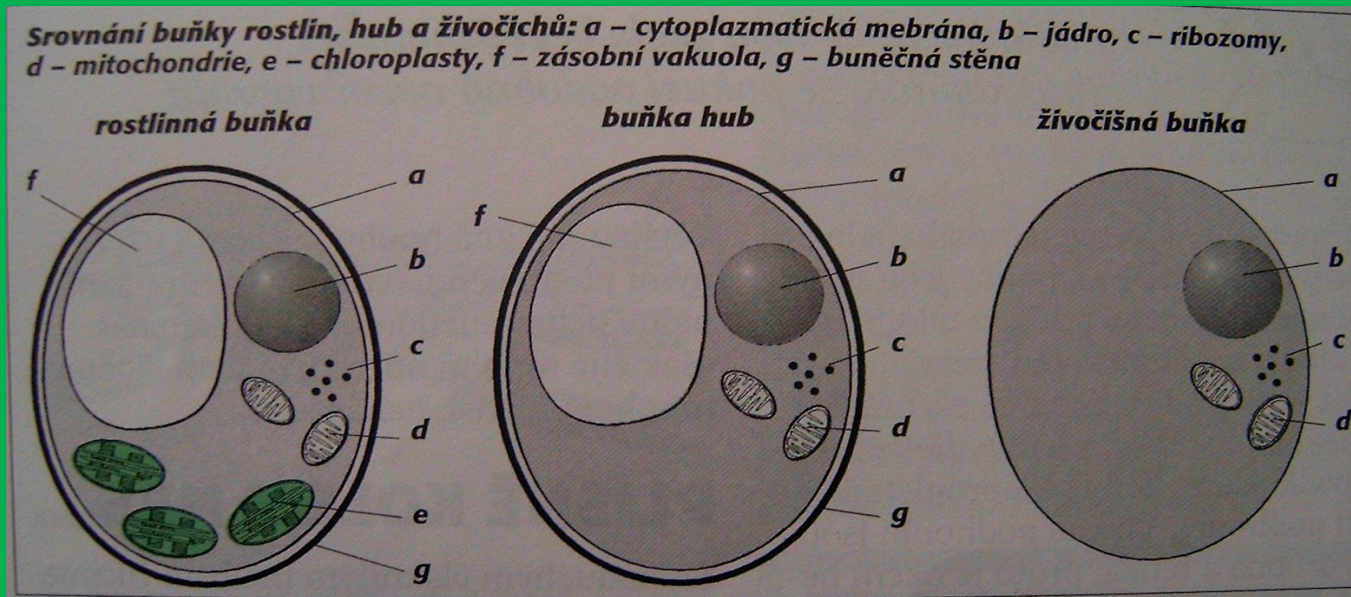
PIVO, KEFÍR, RUM – díky, kvasinky!

- kvasinky se obejdou bez kyslíku
- ALKOHOLOVÉ KVAŠENÍ = přeměna cukru na alkohol a CO₂ + energii
kvasinky pивní, vinné
- rozmnožují se pučením

SHODY I ROZDÍLY MEZI BUŇKAMI

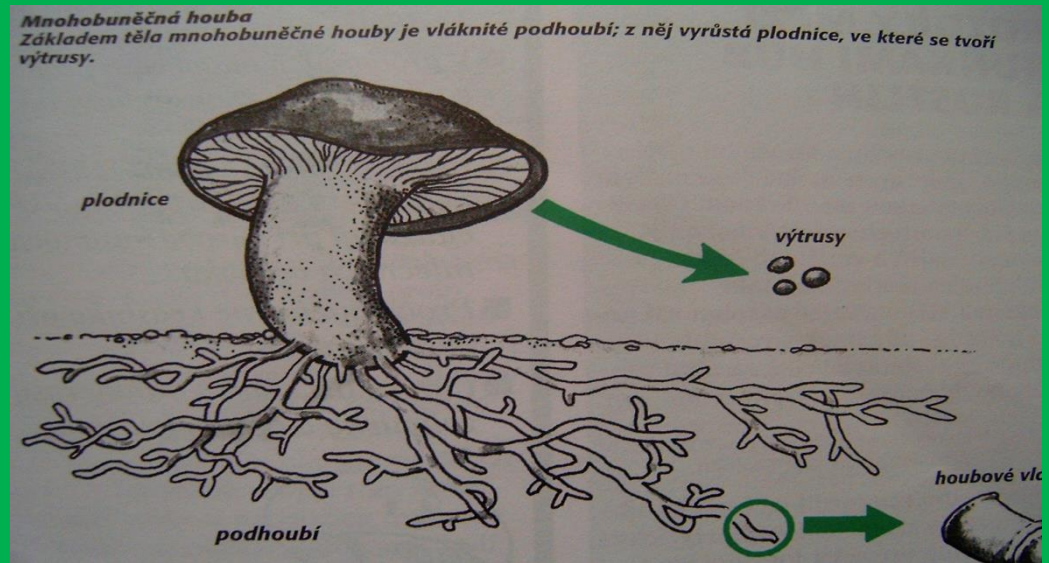
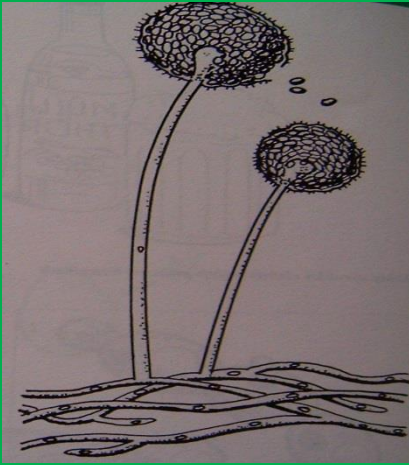

BUŇKA ROSTLIN

BUŇKA HUB x ŽIVOČIŠNÁ BUŇKA

- shody: cytopl. mem., jádro, mitochondrie, ribozomy
- rozdíly: buněčná stěna, zásobní vakuoly
- rostlinné b. navíc chloroplasty

HOUBA NEMUSÍ MÍT „KLOBOUK“

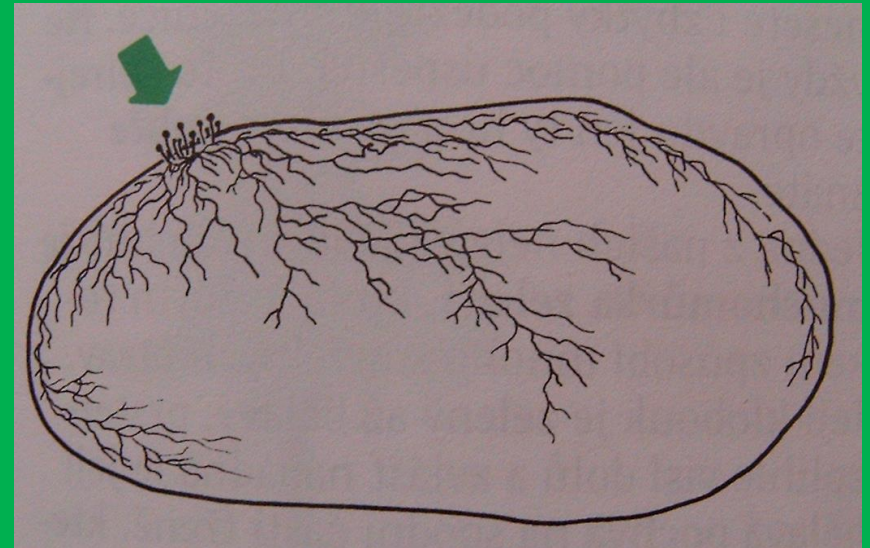

- houby jsou převážně mnohobuněčné
- tělo tvořeno: HOUBOVÝMI VLÁKNY
(buňky odděleny přehrádkami)
- podhoubí, plodnice, výtrusy
- **PLÍSNĚ** (drobné plodničky)

Druhy plísni

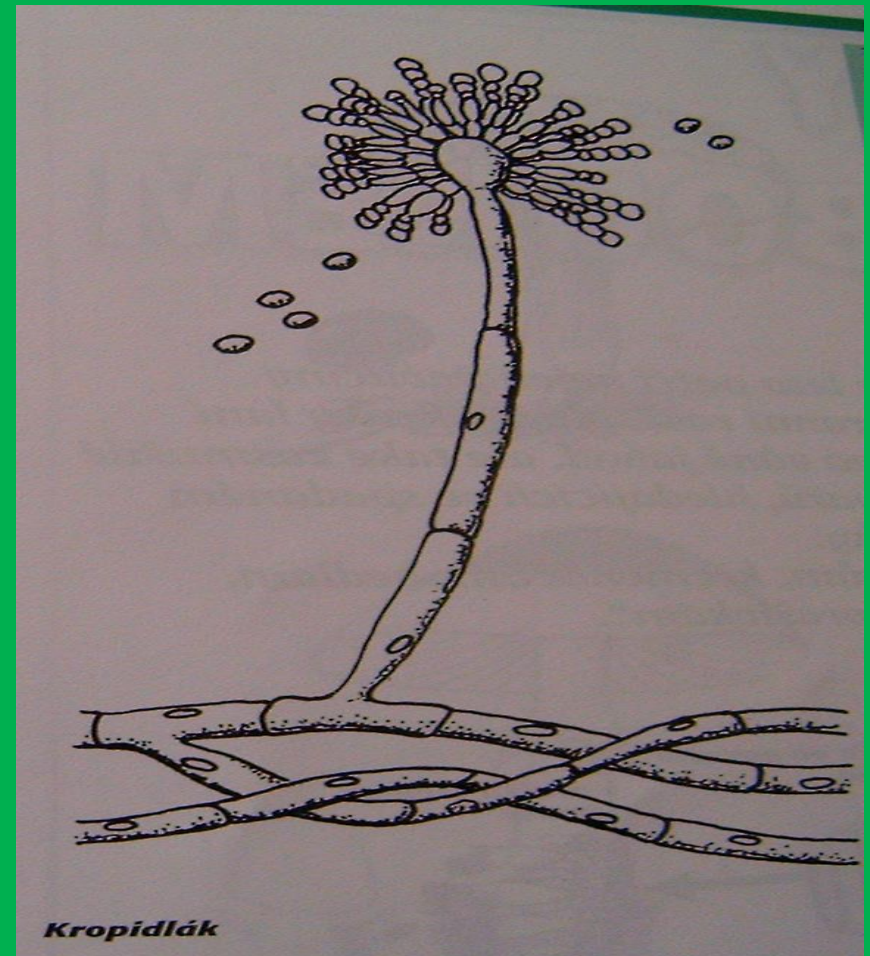
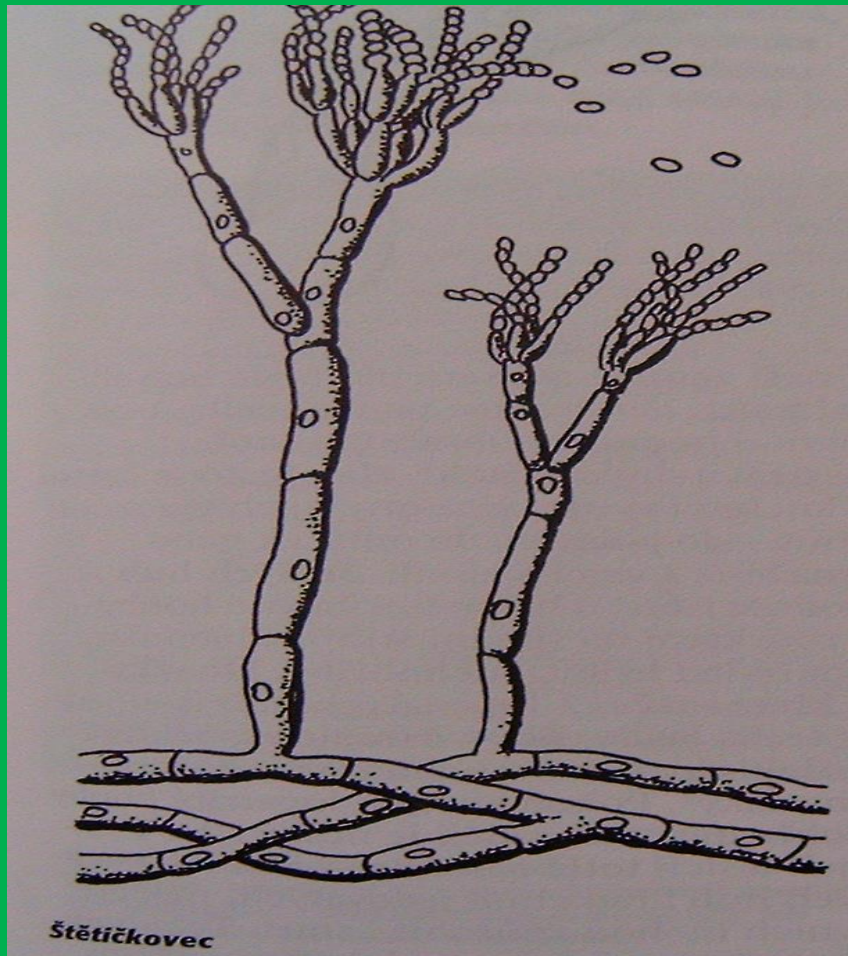
- *půdní plísně*
- *plísně na potravinách*

např.: *štetičkovec*,
kropidlák, *plíseň*
hlavičková

A takto vypadají ... zvětšené

Cizopasn  houby na jiných organismech

-  iv  se organickými látkami

na listech: *padl * (b lav  povlak)

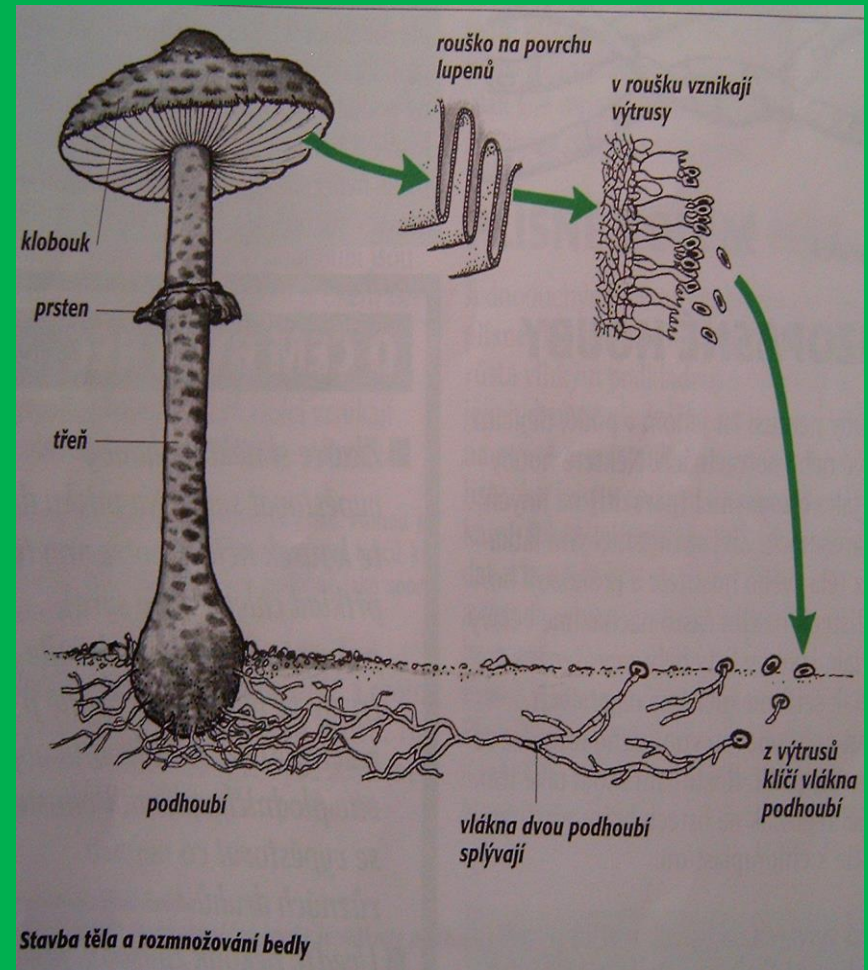
rzi (rezav , hn d  skvrny)

na obilninách: *snětí* ( ern )

d revokazn  houby (na oslabených stromech,
usychají a hynou). *d revomorka domácí*

A ty známější – s kloboukem

- základ není vidět
- rozmnožování: výtrus – vlhké prostředí – houbové vlákno – setkání s vláknem jiného jedince – společné podhoubí – nová plodnice

HOUBY A JEJICH KLOBOUK

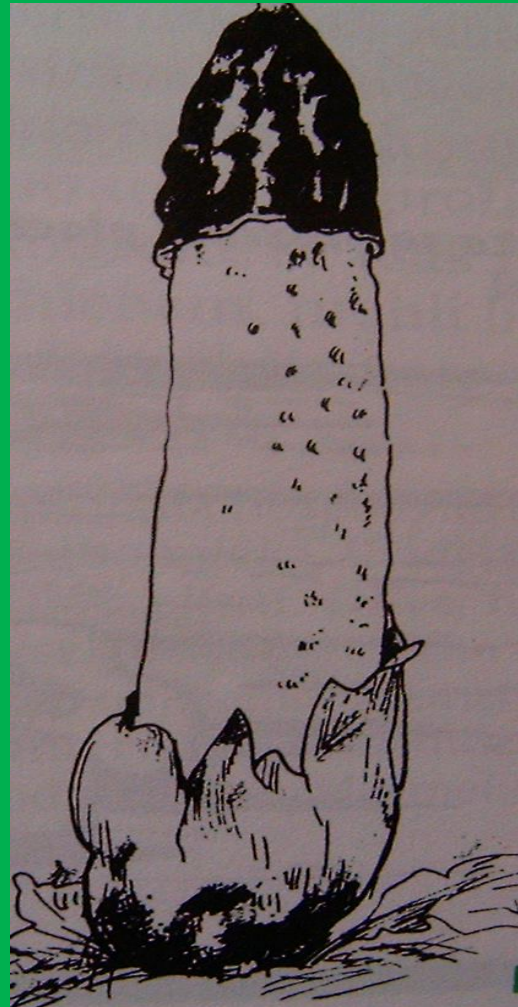
ROUŠKO: lupeny (bedla,
muchomůrka, žamp.)

roučky (hřib,
kozák, klouzek)

- *hadovka smrdutá*

při roznášení výtrusů

pomáhají mouchy

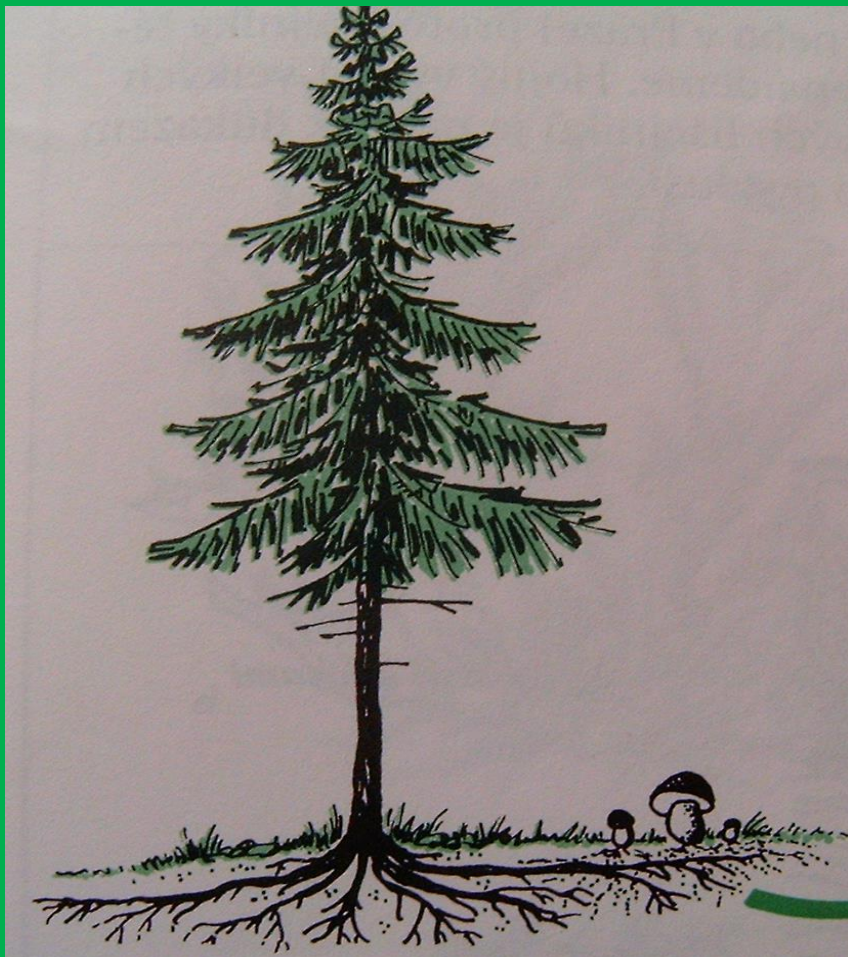
HOUBY JEDLÉ, NEJEDLÉ A JEDOVATÉ – zde doporučuji znalost nejen na poznávačku...

- jedlé: hříby, suchohříby, klouzky, křemenáče
bedly, lišky, žampiony, některé
holubinky, ale i muchomůrky růžové
- jedovaté: muchomůrka zelená, závojenka olovová,
muchomůrka tygrováná

SBÍREJ, CO ZNÁŠ. SBÍREJ OPATRNĚ. SBÍREJ S
ROZUMEM. JINAK NEBUDEŠ SBÍRAT.

Houby a rostliny tvoří „silný TÝM“

- houby prorůstají podhoubím ke kořenům, čerpají org. l.
  - podhoubí nasává vodu a v ní rozpuštěné an. l.
- SYMBIÓZA**